Рекомендації з відповідального використання систем штучного інтелекту **у науковій сфері**

Міністерство цифрової трансформації України

Міністерство освіти і науки України

Рада молодих вчених

ХАІ

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ВДПУ

UkrIRIO

Українське науково-освітнє IT товариство
Ukrainian Scientific and Educational IT Society

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Сумський державний університет
Sumy State University

Громадська організація
Центр Відповідальних Технологій

ЄУТ 1991

UK International Development
Partnership | Progress | Prosperity

Eurasia Foundation

Жовтень 2026

Зміст

1. Мета, сфера дії та статус Рекомендацій 5

1.1. Передумови та мета 5

1.2. Правова та міжнародна основа 7

1.3. Сфера дії та межі застосування 8

1.4. Адресати та функціональні ролі 9

2. Базові поняття, принципи та відповідальність 10

2.1. Базові поняття 10

2.2. Принципи відповідального використання ШІ 11

2.3. Розподіл відповідальності 12

3. Режими, умови та межі використання ШІ 13

3.1. Режими використання ШІ 13

3.1.1. Допустиме та підтримуване використання 13

3.1.2. Використання за визначених умов і запобіжників 13

3.1.3. Використання, несумісне з принципами відповідальної науки 14

3.2. Чинники оцінювання ризику 14

3.3. Людська відповідальність і пропорційний контроль 15

4. Наскрізні вимоги до використання ШІ 16

4.1. Захист даних, конфіденційність і кібербезпека 16

4.2. Авторське право, інтелектуальна власність і права третіх осіб 16

4.3. Перевірка фактів, джерел, коду та результатів 17

4.4. Упередження, справедливість та інклюзивність 17

4.5. Відтворюваність і простежуваність 17

4.6. Розкриття та документування використання ШІ за виконаними завданнями 18

5. Використання ШІ в основному життєвому циклі дослідження 20

6. Прикладні дослідження, інновації та трансфер 24

7. Наукові публікації, рецензування та експертне оцінювання 27

7.1. Вимоги до авторів 27

7.2. ШІ як частина методології 27

7.3. Зображення, візуалізації та синтетичні дані 28

7.4. Рецензування рукописів 28

7.5. Грантова, дисертаційна та інша експертиза 28

7.6. Використання ШІ організаторами публікаційних та експертних процедур 29

8. Інституційне врядування 30

8.1. Архітектура інституційної політики 30

8.2. Розподіл повноважень 30

8.3. Схвалені інструменти та безпечна інфраструктура 31

8.4. Навчання, консультації та підтримка 31

8.5. Доступність і недискримінація 32

8.6. Моніторинг і перегляд політики 32

8.7. Інституційне самооцінювання 32

9. Розгляд можливих порушень і виправлення наслідків 33

9.1. Кваліфікація можливого порушення 33

9.2. Статус і межі використання детекторів ШІ 34

9.3. Допустимі докази 35

9.4. Право на пояснення і належна процедура 35

9.5. Змістова експертиза 36

9.6. Пропорційне реагування 36

9.7. Оскарження 36

9.8. Виправлення наукового запису 37

Додаток 1.

Поширені хибні уявлення про використання ШІ в науковій діяльності 38

Джерела 41

Додаток 2.

Додатковий глосарій 42

Джерела 43

Додаток 3.

Розкриття використання штучного інтелекту в наукових публікаціях і кваліфікаційних роботах 44

Джерела 48

1. Мета, сфера дії та статус рекомендацій

1.1. Передумови та мета

Штучний інтелект (далі - ШІ) дедалі ширше використовується в науковій і науково-технічній діяльності та може істотно розширювати можливості дослідників. Ці Рекомендації пропонують рамку його відповідального використання, засновану на прозорості, належній перевірці результатів, збереженні людської відповідальності та захисті даних. Їхня мета — не обмежити використання ШІ, а зробити його надійним, зрозумілим і сумісним із принципами відповідальної науки.

Ці Рекомендації є одним зі складників дорожньої карти з регулювання штучного інтелекту в Україні. Документ викладає системний підхід до впровадження та відповідального використання технологій ШІ в науковій і науково-технічній діяльності.

ШІ має значний потенціал для оптимізації дослідницьких процесів, автоматизації рутинних завдань, аналізу великих масивів даних, програмування та наукової комунікації. Водночас його застосування створює ризики для достовірності результатів, дослідницької доброчесності, авторства, захисту персональних даних, конфіденційності та прав інтелектуальної власності.

Рекомендації розроблено для того, щоб надати науковцям, дослідникам, закладам вищої освіти, науковим установам, видавцям і надавачам фінансування чіткі й практичні орієнтири щодо етичного, правомірного та безпечного застосування ШІ. У документі визначено, які завдання можна ефективно делегувати ШІ-інструментам, та окреслено межі між допустимим використанням, застосуванням із запобіжниками та практиками, несумісними з принципами відповідальної науки.

Мета Рекомендацій — сприяти відповідальному впровадженню систем ШІ в науковій сфері, покращити обізнаність про потенційні ризики, підвищити рівень ШІ-грамотності та забезпечення критичного оцінювання результатів для збереження високої якості й надійності наукових досліджень.

Зокрема, для кращого розуміння особливостей застосування штучного інтелекту в освітньому процесі та академічному середовищі науковцям, викладачам і здобувачам вищої освіти також важливо ознайомитися з рекомендаціями щодо відповідального впровадження та використання технологій штучного інтелекту в закладах вищої освіти.

Правомірне використання ШІ та його прозоре розкриття не є ознакою нижчої якості роботи чи порушення доброчесності. Дестигматизація ШІ має сприяти відкритому декларуванню його застосування, не послаблюючи вимог до перевірки фактів, людського контролю та персональної відповідальності за науковий результат.

Застереження

Ці Рекомендації призначені виключно для ознайомлення науковців, дослідників, наукових установ та закладів вищої освіти з можливостями та ризиками використання сучасних технологій, зокрема штучного інтелекту. Зазначені в тексті та додатках приклади продуктів, систем ШІ, сервісів та аналітичних рамок наведені суто як ілюстрація, а не реклама чи обов'язкові рекомендації до використання. Зважаючи на стрімкий розвиток технологій та оновлення нормативної бази, перед застосуванням ШІ в науковій діяльності дослідникам варто самостійно оцінювати актуальність інформації, придатність інструментів і чутливість даних, а також перевіряти їх на відповідність чинному законодавству й інституційним правилам.

Над розробкою рекомендацій працювали автори (в алфавітному порядку):

Артюхов Артем | Бистрицька Анастасія | Бортун Каріна | Валін Максим | Гриб Дар'я

Дубно Олег | Кондратьєва Анна | Назаренко Володимир | Ночвай Володимир | Орищук Василь

Очкасов Олександр | Сичікова Яна | Турута Олексій | Чумаченко Дмитро | Шендрик Віра

Ці рекомендації створені за сприяння проєкту «Цифровізація для зростання, доброчесності та прозорості» (UK DIGIT), що виконується Фондом Євразія та фінансується UK International Development. Ці рекомендації створені за фінансової підтримки Програми допомоги з міжнародного розвитку від Уряду Великої Британії. Зміст є винятковою відповідальністю Мінцифри; висловлені погляди не обов'язково відображають офіційну політику Уряду Великої Британії.

1.2. Правова та міжнародна основа

Рекомендації розроблено з урахуванням підходу до регулювання штучного інтелекту в Україні, описаного в Білій книзі за принципом bottom-up, та методологічних принципів людиноцентричності, прозорості, підзвітності, справедливості й пропорційного управління ризиками.

Документ ураховує вимоги щодо достовірності досліджень, належного авторства, декларування згенерованих ШІ-матеріалів, захисту конфіденційності та функціонування внутрішніх систем академічної доброчесності.

Нормативно-правовою та методологічною основою Рекомендацій є:

- Законодавство України: закони України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26.11.2015 № 848-VIII, «Про академічну доброчесність» від 18.12.2025 № 4742-IX, «Про авторське право і суміжні права» від 01.12.2022 № 2811-IX та «Про захист персональних даних» від 01.06.2010 № 2297-VI;
- акти Кабінету Міністрів України: Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні (розпорядження від 02.12.2020 № 1556-р), План заходів з її реалізації на 2025–2026 роки (розпорядження від 09.05.2025 № 457-р) та Національний план щодо відкритої науки (розпорядження від 08.10.2022 № 892-р);
- міжнародні принципи та стандарти: Рамкова конвенція Ради Європи про ШІ, Регламент ЄС про штучний інтелект (Artificial Intelligence Act), Рекомендації ЮНЕСКО щодо етики ШІ та відкритої науки, Принципи OECD із ШІ, Європейський кодекс поведінки щодо доброчесності досліджень (ALLEA), Настанови Єврокомісії з використання генеративного ШІ в дослідженнях, рамкові документи NIST (AI RMF), а також національні й професійні рекомендації Фінляндії (TENK), Великої Британії (UKRIO) та Австралії (NHMRC).
- Рекомендації мають рамковий та орієнтовний характер, крім положень, що відтворюють імперативні вимоги закону. Вони не замінюють нормативно-правових актів, умов грантових угоди чи спеціальних правил видавців і дослідницьких установ. У разі розбіжностей застосовуються обов'язкові правові, договірні та інституційні вимоги.
- Рекомендації розроблено з урахуванням підходу до регулювання ШІ в Україні описаного в Білій книзі за принципом bottom-up, законодавства України у сфері наукової і науково-технічної діяльності, академічної доброчесності, авторського права, захисту персональних даних, штучного інтелекту та відкритої науки. Вони враховують обов'язкові вимоги щодо достовірності й прозорості досліджень, авторства, розмежування власного й стороннього внеску, декларування використання матеріалів, згенерованих ШІ, та функціонування внутрішніх систем забезпечення доброчесності.
- Методологічною основою документа є міжнародні принципи людиноцентричності, надійності, прозорості, справедливості, підзвітності, захисту прав людини, людського контролю та пропорційного управління ризиками. Враховано рекомендації ЮНЕСКО, OECD, Європейський кодекс поведінки щодо доброчесності досліджень, рекомендації Європейського дослідницького простору, Регламент ЄС про штучний інтелект, рамкові документи NIST, а також національні й професійні рекомендації Фінляндії, Великої Британії та Австралії.

Рекомендації мають рамковий і рекомендаційний характер, крім положень, що відтворюють обов'язкові вимоги законодавства. Вони не замінюють законодавства, дослідницьких контрактів, умов фінансування, правил установ, видавців і журналів або спеціальних галузевих норм. У разі розбіжностей застосовуються обов'язкові для відповідної ситуації правові, договірні та інституційні вимоги.

Рекомендації розроблено з урахуванням законодавства України у сфері наукової і науково-технічної діяльності, академічної доброчесності, авторського права, захисту персональних даних, штучного інтелекту та відкритої науки. Вони враховують обов'язкові вимоги щодо достовірності й прозорості досліджень, авторства, розмежування власного й стороннього внеску, декларування використання матеріалів, згенерованих ШІ, та функціонування внутрішніх систем забезпечення доброчесності. Методологічною основою документа є міжнародні принципи людиноцентричності, надійності, прозорості, справедливості, підзвітності, захисту прав людини, людського контролю та пропорційного управління ризиками. Враховано рекомендації ЮНЕСКО, OECD, Європейський кодекс поведінки щодо

доброчесності досліджень, рекомендації Європейського дослідницького простору, Регламент ЄС про штучний інтелект, рамкові документи NIST, а також національні й професійні рекомендації Фінляндії, Великої Британії та Австралії.

1. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26.11.2015 № 848-VIII.
2. Закон України «Про академічну доброчесність» від 18.12.2025 № 4742-IX.
3. Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 01.12.2022 № 2811-IX.
4. Закон України «Про захист персональних даних» від 01.06.2010 № 2297-VI.
5. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 № 1556-р.
6. План заходів з реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні на 2025–2026 роки, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 09.05.2025 № 457-р.
7. Національний план щодо відкритої науки, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 08.10.2022 № 892-р.
8. UNESCO Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence. 2021.
9. UNESCO Recommendation on Open Science. 2021.
10. ALLEA. The European Code of Conduct for Research Integrity. Revised Edition 2023.
11. European Commission. Living Guidelines on the Responsible Use of Generative AI in Research. Third edition, 2026.
12. OECD AI Principles. Updated 2024.
13. Regulation (EU) 2024/1689 laying down harmonised rules on artificial intelligence — Artificial Intelligence Act.
14. NIST Artificial Intelligence Risk Management Framework and Generative Artificial Intelligence Profile.
15. Finnish National Board on Research Integrity TENK. Artificial Intelligence in Research: Research Integrity and Ethical Principles. 2026.
16. UK Research Integrity Office. Embracing AI with Integrity: A Practical Guide for Researchers. 2025.
17. National Health and Medical Research Council. Guide for Assessing Research Involving Artificial Intelligence, Machine Learning and Large Language Model Technology. 2025.

1.3. Сфера дії та межі застосування

Рекомендації поширюються на використання ШІ протягом основного життєвого циклу дослідження: від концептуалізації, планування, пошуку джерел і розроблення методології до збирання й аналізу даних, програмування, моделювання, інтерпретації, оприлюднення та практичного використання результатів. Вони також охоплюють підготовку наукових публікацій, дисертацій, звітів і грантових заявок, наукове рецензування та експертизу, прикладні дослідження, інновації, трансфер технологій та інституційне врядування тощо.

Рекомендації не розглядають усіх аспектів використання ШІ в освітньому процесі, але застосовуються до навчальної діяльності здобувачів освіти тією мірою, якою вона пов’язана з підготовкою, виконанням, оцінюванням або оприлюдненням наукового чи науково-технічного результату.

У межах Рекомендацій розрізняють дві функціональні ролі ШІ:

- **ШІ як асистент** — підтримує підготовчі, організаційні, мовні, письменницькі, комунікаційні або технічні завдання, але не є основним методом отримання наукового результату;
- **ШІ як дослідницький інструмент** — є частиною дизайну або методології дослідження та використовується для створення, оброблення, класифікації, аналізу чи інтерпретації даних, моделювання, прогнозування або симуляції.

Це розмежування описує функцію ШІ, але не визначає режиму його використання. ШІ як асистент і ШІ як дослідницький інструмент можуть належати до будь-якого з трьох режимів (допустиме та підтримуване

використання, використання за визначених умов і запобіжників та використання, несумісне з принципами відповідальної науки) залежно від конкретного завдання, даних, автономності системи, можливих наслідків, перевірюваності результату та достатності людського контролю. Окремо Рекомендації охоплюють дослідження, у яких система ШІ сама є об'єктом вивчення, тестування, порівняння або оцінювання. У такому разі її характеристики, версія, умови випробування, дані, показники та процедура оцінювання описуються як складники методології.

Рекомендації зосереджені передусім на генеративному ШІ, однак їхні загальні положення застосовують, де це доречно, до інших систем ШІ, які використовують у науковій діяльності.

Документ не встановлює вичерпних технічних вимог до розроблення, навчання, оцінювання або введення в експлуатацію систем ШІ. Водночас використання ШІ під час створення, оцінювання, оприлюднення або трансферу наукового результату охоплюється цими Рекомендаціями. Дослідження у сферах медицини, оборони, національної безпеки, критичної інфраструктури, подвійного використання та інших чутливих сферах додатково підпорядковуються відповідним галузевим, правовим, етичним і безпековим вимогам.

Для ширшого розуміння специфіки застосування ШІ в публічному управлінні, бізнес-процесах та практичному впровадженні інновацій дослідникам та установам також буде корисно ознайомитися з рекомендаціями з відповідального використання систем штучного інтелекту для публічного та приватного секторів.

1.4. Адресати та функціональні ролі

Рекомендації адресовані:

- дослідникам, авторам, науковим керівникам і керівникам дослідницьких проєктів;
- рецензентам, експертам, членам конкурсних, спеціалізованих, етичних та інших наукових комісій;
- редакторам, редакціям наукових журналів і видавцям;
- науковим установам, закладам вищої освіти в частині їхньої наукової діяльності та організаціям, що фінансують дослідження;
- підрозділам, які забезпечують управління дослідницькими даними, доброчесність, правовий супровід, інтелектуальну власність, інформаційну й кібербезпеку та методичну підтримку дослідників.

Поняття «дослідник» використовується як узагальнювальна функціональна назва для осіб, які здійснюють дослідження або беруть участь у створенні наукового чи науково-технічного результату. Здобувачі освіти охоплюються цим поняттям тією мірою, якою вони беруть участь у науковій і науково-технічній діяльності.

Базові вимоги відповідального використання ШІ застосовуються незалежно від посади, наукового ступеня чи етапу кар'єри. Додаткові обов'язки визначаються конкретною функцією особи, характером матеріалів і можливими наслідками її рішень. Одна особа може послідовно або одночасно виконувати кілька ролей; у кожному випадку до неї застосовуються вимоги, установлені для відповідної ролі.

2. Базові поняття, принципи та відповідальність

2.1. Базові поняття

Для застосування цих Рекомендацій необхідне узгоджене розуміння базових понять. Наведені нижче визначення є робочими: вони використовуються для цілей цього документа та не замінюють визначень, установлених законодавством України.

З більшою кількістю термінів у сфері ШІ можна ознайомитися в Словнику термінів у сфері штучного інтелекту.

Більш розширений глосарій наведено в Додатку 2. Він може оновлюватися з урахуванням розвитку технологій, змін у законодавстві, міжнародних стандартах і практиках наукових установ та закладів вищої освіти.

Термін	Робоче визначення для цих Рекомендацій
Матеріал, згенерований ШІ (AI-generated content)	Текст, зображення, код, модель, дані або інший матеріал, безпосередньо згенерований системою ШІ у відповідь на запит чи інші вхідні дані, незалежно від того, чи був він надалі відредагований людиною. Можливість його використання визначається характером завдання, внеском людини, належністю перевірки й розкриття та правилами відповідної установи, видавця або організації, що фінансує дослідження.
Розкриття використання ШІ	Фіксація і надання інформації про завдання, для виконання яких використовувався ШІ, та про його роль у дослідженні або підготовці наукового результату. У цих Рекомендаціях розкриття є загальним поняттям і залежно від характеру використання здійснюється у формі публічної декларації, опису в методах та внутрішньої документації. Розкриття використання ШІ не означає визнання ШІ автором.
Конфіденційні дані та матеріали	Дані й матеріали, доступ до яких обмежено законом, договором, інформованою згодою, правилами установи, умовами фінансування, видавничою політикою або вимогами дослідницької етики. Залежно від контексту до них можуть належати персональні дані, неопубліковані дослідницькі дані й результати, рукописи, грантові заявки, рецензії, патентні матеріали, внутрішні документи, комерційна або службова інформація.
Знеособлення даних	Видалення або зміна відомостей, які дають змогу прямо чи опосередковано ідентифікувати фізичну особу. Заміна ідентифікаторів кодами без усунення можливості повторної ідентифікації є псевдонімізацією і не усуває всіх ризиків для захисту персональних даних.
Відповідальна наука	(Для цілей цих Рекомендацій) Наукова і науково-технічна діяльність, що ведеться з дотриманням принципів правомірності, людської відповідальності, дослідницької доброчесності, надійності, прозорості, справедливості та пропорційного управління ризиками.
Дослідницька доброчесність у контексті використання ШІ	У цих Рекомендаціях поняття «дослідницька доброчесність» використовується для позначення принципів і практик доброчесності, специфічних для наукової та науково-технічної діяльності. Воно розглядається в межах ширшої законодавчої рамки академічної доброчесності, яка відповідно до законодавства України охоплює, зокрема, наукову діяльність.

Застосування принципів надійності, чесності, поваги й відповідальності, а також установлених законодавством і професійними стандартами правил доброчесності під час використання ШІ. Сам факт використання ШІ не є порушенням. Значення мають мета і характер дії, внесок людини, достовірність результатів, дотримання правил авторства і прозорості та наявність введення в оману. Кваліфікація конкретної дії здійснюється відповідно до розділу 9 цих Рекомендацій.

У цих Рекомендаціях поняття «дослідницька доброчесність» використовується як загальне для сфери науки, а поняття «академічна доброчесність» — коли йдеться про відповідні вимоги законодавства України або офіційно визначені інституційні процедури.

2.2. Принципи відповідального використання ШІ

Використання ШІ в науковій і науково-технічній діяльності має ґрунтуватися на принципах правомірності, людської відповідальності, дослідницької доброчесності, прозорості, надійності, справедливості та пропорційного управління ризиками. Ці принципи узгоджуються з цінностями надійності, чесності, поваги й відповідальності, закріпленими в Європейському кодексі поведінки щодо доброчесності досліджень, а також із підходами ЮНЕСКО, OECD, Європейської комісії та NIST.

1. Правомірність, етичність і недопущення шкоди. ШІ має використовуватися відповідно до законодавства, умов договорів і ліцензій, вимог дослідницької етики та правил установи, видавця, журналу, організації, що фінансує дослідження, або власника даних. Його використання має поважати права і гідність людини, захищати персональні та конфіденційні дані, права інтелектуальної власності й інтереси третіх осіб та не створювати невиправданих ризиків для людини, суспільства або довкілля.

2. Людська відповідальність і контроль. Людина зберігає відповідальність за постановку дослідницького завдання, вибір методології, оцінювання даних, інтерпретацію результатів, формулювання висновків та ухвалення рішень. Дослідник не має права переносити на ШІ відповідальність за результати наукової чи експертної діяльності, які він досяг з використанням ШІ, та їх наслідки. Не допускається передавання ШІ остаточного наукового чи експертного судження та остаточних рішень, які мають суттєві наслідки для людей, наукових результатів, фінансування або професійної репутації.

3. Дослідницька доброчесність і належне авторство. Використання ШІ має бути сумісним із вимогами достовірності, чесності, належного авторства й коректного визнання внеску інших осіб. Дослідник не має права визначати чи посилатись на ШІ як автора або співавтора наукової роботи чи досягнутого наукового результату. Використання ШІ не повинно призводити до фабрикації, фальсифікації, плагіату, введення в оману щодо авторського внеску або маніпулювання рецензуванням та експертним оцінюванням.

4. Надійність, перевірюваність і відтворюваність. Використання ШІ не зменшує вимог до методологічної обґрунтованості, достовірності та перевірки наукових результатів. Роль ШІ, походження даних, суттєві методологічні рішення та процедури перевірки мають залишатися достатньо простежуваними для незалежного оцінювання і, наскільки це можливо, відтворення дослідження.

5. Прозорість і простежуваність. Інформація про використання ШІ має розкриватися відповідно до виконаних ним завдань і значення цих завдань для дослідницького процесу та кінцевого результату. Розкриття має давати змогу зрозуміти роль ШІ, не підмінюючи опису методології, цитування першоджерел або внутрішнього документування. Форми та обсяг розкриття визначено в розділі 4.

6. Справедливість, інклюзивність і недискримінація. Використання ШІ не повинно створювати або посилювати дискримінацію, системні упередження, нерівність чи необґрунтовані бар'єри для участі в науковій діяльності. Необхідно враховувати обмеження моделей, пов'язані з мовою, складом навчальних даних, географічним і культурним контекстом, а також доступністю технологій для різних груп дослідників.

7. Пропорційне управління ризиками. Режим використання ШІ, рівень людського контролю, обсяг перевірки, документування та інші запобіжники мають визначатися з урахуванням конкретного завдання, характеру даних, рівня автономності системи, можливості перевірки результату та наслідків можливої помилки. Критерії оцінювання і порядок віднесення конкретного випадку до одного з трьох режимів використання встановлено в розділі 3.

2.3. Розподіл відповідальності

Обов'язки щодо використання ШІ визначаються функцією, яку особа або організація виконує в науковій діяльності. Одна особа може одночасно або послідовно діяти як дослідник, автор, науковий керівник, керівник проєкту, рецензент, експерт, редактор або член комісії тощо. Відповідальність між учасниками дослідницького процесу може розподілятися, але не може бути передана системі ШІ або залишатися невизначеною.

Дослідники й автори відповідають за мету використання ШІ, вибір методології та інструменту, правомірність використання даних, перевірку результатів, власний авторський внесок, належне розкриття використання ШІ, сформульовані висновки та наслідки оприлюднення або практичного застосування результатів. Вони мають розуміти застосовані методи та бути здатними пояснити й обґрунтувати отримані результати. Наукові керівники та керівники проєктів забезпечують належну організацію роботи, завчасне узгодження правил і доступ до необхідної підтримки, однак їхній контроль не усуває особистої відповідальності інших учасників.

Рецензенти, експерти та члени комісій мають зберігати конфіденційність матеріалів, самостійно формувати професійне судження та розкривати використання ШІ організаторові відповідної процедури. Не допускається використання результату ШІ як єдиної або достатньої підстави для експертного висновку чи рішення. Редакції, видавці, організації, що фінансують дослідження, та організатори конкурсів установлюють зрозумілі правила використання ШІ у відповідних процедурах і забезпечують, щоб остаточні рішення ухвалювали уповноважені люди або колегіальні органи. Спеціальні вимоги до публікацій, рецензування та експертного оцінювання визначено в розділі 7.

Наукові установи та заклади вищої освіти в частині здійснення ними наукової і науково-технічної діяльності мають забезпечити цілісну систему правил, доступ до схвалених інструментів і безпечної інфраструктури, навчання, консультаційну підтримку, моніторинг та справедливі процедури розгляду можливих порушень. Технічні, юридичні, етичні та інші уповноважені підрозділи надають спеціалізовану підтримку в межах своїх повноважень. Інституційні обов'язки докладніше визначено в розділах 8 і 9.

Розробники й постачальники ШІ-інструментів відповідають у межах установлених для них правових, договірних і професійних обов'язків. Наявність такої відповідальності не усуває відповідальності дослідника, установи, редакції чи іншого суб'єкта за вибір інструменту та спосіб його використання.

Якщо допустимість певного способу використання ШІ або необхідні запобіжники неможливо визначити самостійно, до початку відповідної дії слід звернутися до наукового керівника, керівника проєкту, редакції, організатора процедури або компетентного етичного, юридичного, технічного чи іншого уповноваженого підрозділу.

3. Режими, умови та межі використання ШІ

Використання ШІ в науковій і науково-технічній діяльності оцінюється за конкретним способом його застосування: виконуваним завданням, характером даних і матеріалів, впливом на дослідницький процес або рішення, рівнем автономності, можливими наслідками, перевірюваністю результату та передбаченими запобіжниками. Назва інструменту, тип системи або віднесення ШІ до асистента чи дослідницького інструменту самі по собі не визначають допустимості його використання. Один і той самий інструмент залежно від контексту може належати до різних режимів.

Рамка передбачає три режими:

- допустиме та підтримуване використання;
- використання за визначених умов і запобіжників;
- використання, несумісне з принципами відповідальної науки.

Режим використання і форма розкриття пов’язані, але не є тотожними: режим визначає допустимість і необхідні запобіжники, тоді як розкриття здійснюється за виконаними завданнями відповідно до підрозділу 4.6.

Режим визначається для конкретного способу використання ШІ, а не для інструменту загалом. Вимоги до перевірки, людського контролю, документування та розкриття мають бути пропорційними меті, очікуваній користі й можливим наслідкам. Оцінювання проводиться до початку використання, супроводжує його фактичне застосування та повторюється в разі зміни інструменту, даних або контексту, а також після виявлення істотної помилки чи інциденту.

3.1. Режими використання ШІ

3.1.1. Допустиме та підтримуване використання

До цього режиму належить правомірне використання ШІ для чітко визначеного завдання, якщо інструмент придатний для відповідної мети, дані й матеріали можуть правомірно використовуватися, людина зберігає змістовий контроль, а результат можна компетентно перевірити до його використання. Таке використання доцільно підтримувати, якщо воно підвищує якість, доступність або ефективність наукової роботи без зниження її достовірності, доброчесності та належного внеску людини. Наскрізні вимоги розділу 4 застосовуються незалежно від режиму. Типові способи використання ШІ на різних етапах наукової діяльності наведено в розділах 5–7.

3.1.2. Використання за визначених умов і запобіжників

До цього режиму належить використання ШІ, яке може істотно впливати на дослідницький задум, методологію, дані, аналіз, код, моделі, візуалізації, інтерпретацію, висновки, права осіб або рішення, але пов’язані з ним ризики можна належно оцінити й зменшити.

Таке використання допускається за умови підтвердження придатності інструменту, правомірності використання даних і матеріалів, забезпечення компетентного людського контролю та змістової, а за потреби незалежної перевірки результатів. Методологічно значущі дії мають бути задокументовані, а використання ШІ розкрите у формі, що відповідає виконаному завданню. За потреби проводиться додаткове методологічне, етичне, правове або безпекове оцінювання. Відповідні вимоги конкретизовано в розділах 4–8.

Таке використання допускається за умови підтвердження придатності інструменту, правомірності використання даних і матеріалів, забезпечення компетентного людського контролю та змістової, а за потреби незалежної перевірки результатів. Методологічно значущі дії мають бути задокументовані, а використання ШІ розкрите у формі, що відповідає виконаному завданню. За потреби проводиться додаткове методологічне, етичне, правове або безпекове оцінювання. Відповідні вимоги конкретизовано в розділах 4–8.

3.1.3. Використання, несумісне з принципами відповідальної науки

До цього режиму належать практики, які за своєю метою, способом здійснення або наслідками не можуть бути узгоджені з принципами відповідальної науки шляхом застосування додаткових запобіжників.

Не допускається використання ШІ для:

- фабрикації або фальсифікації даних, джерел, зображень, результатів чи доказів;
- подання вигаданих, реконструйованих або синтетичних матеріалів як реальних емпіричних даних;
- приховування плагіату, неправомірних запозичень, відсутності належного авторського внеску або фактичного способу виконання роботи;
- несанкціонованого розкриття чи використання персональних, конфіденційних або інших захищених даних і матеріалів;
- маніпулювання рецензуванням, експертним оцінюванням, конкурсним відбором або іншими процедурами наукового оцінювання;
- представлення ШІ як автора, співавтора або суб'єкта, відповідального за науковий результат;
- використання результату ШІ як єдиної або визначальної підстави для остаточних рішень щодо фінансування, працевлаштування, наукової кваліфікації, етичної прийнятності, встановлення порушення, застосування санкцій або інших питань із суттєвими наслідками.

Належне розкриття використання ШІ не робить допустимою практику, яка належить до цього режиму. Правила кваліфікації можливих порушень і реагування на них визначено в розділі 9.

3.2. Чинники оцінювання ризику

Ризик оцінюється для конкретного способу використання ШІ з урахуванням імовірності й тяжкості можливих наслідків, очікуваної користі, наявних запобіжників та ризику, що залишається після їх застосування.

Оцінювання охоплює такі чинники:

1. **Завдання і контекст використання.** Визначаються мета, значущість завдання та вплив результату ШІ на дослідницький задум, методологію, дані, висновки або рішення.
2. **Дані, матеріали та особи, яких може стосуватися використання.** Враховуються характер і походження даних, їх конфіденційність або чутливість, права третіх осіб та можливий вплив на людей чи групи. Спеціальні вимоги визначено в підрозділах 4.1 і 4.2.
3. **Роль і рівень автономності ШІ.** Оцінюється, чи система лише пропонує варіанти, чи відбирає або перетворює дані, визначає параметри, формує висновки, взаємодіє з іншими системами або ініціює дії, а також наскільки її результат впливає на кінцевий результат або рішення.
4. **Надійність і перевірюваність.** Враховуються придатність інструменту до конкретного завдання, відомі обмеження, стабільність роботи, прозорість отримання результату та можливість його змістової, а за потреби — незалежної перевірки.
5. **Можливі наслідки.** Оцінюються їх імовірність, тяжкість, масштаб, оборотність і накопичувальний характер, зокрема вплив на права і безпеку людей, довкілля, справедливість, дослідницьку доброчесність, достовірність результатів і науковий запис. Питання упередження та інклюзивності докладніше розглянуто в підрозділі 4.4.

6. **Запобіжники та залишковий ризик.** Враховуються можливості мінімізації даних, використання захищеного середовища, перевірки, людського контролю, документування, моніторингу, своєчасного припинення використання та виправлення наслідків.

Ці чинники не підсумовуються механічно й не передбачають універсального числового порога. Один критичний чинник може бути визначальним для режиму використання.

Для типових способів використання, що очевидно належать до першого режиму, окреме формалізоване оцінювання не вимагається, якщо інше не встановлено застосовними правилами. Формалізоване оцінювання та документування доцільні у випадках другого режиму, за істотної невизначеності або коли використання стосується захищених даних, методологічно значущих дій чи рішень із суттєвими наслідками.

Для типових способів використання, що очевидно належать до першого режиму, окреме формалізоване оцінювання не вимагається, якщо інше не встановлено застосовними правилами. Формалізоване оцінювання та документування доцільні у випадках другого режиму, за істотної невизначеності або коли використання стосується захищених даних, методологічно значущих дій чи рішень із суттєвими наслідками

3.3. Людська відповідальність і пропорційний контроль

ШІ може підтримувати формулювання дослідницьких питань і гіпотез, розроблення варіантів методології, аналіз та інтерпретацію даних, перевірку джерел, коду й обчислень, а також, виконання інших технічних та адміністративних завдань у межах дослідження. Така підтримка не передає системі ШІ авторства, повноважень або відповідальності.

За людиною або компетентним колегіальним органом залишаються:

- затвердження й наукове обґрунтування мети, дослідницького питання, гіпотези, методології та етичної прийнятності дослідження;
- оцінювання достатності доказів, остаточна інтерпретація результатів і формулювання висновків;
- рішення щодо включення, виключення або перетворення науково значущих даних і матеріалів;
- визначення авторського внеску та взяття відповідальності за роботу;
- остаточні рецензійні, експертні, редакційні, грантові, кадрові, атестаційні й етичні рішення, а також установлення порушення і визначення заходів реагування.

Результат ШІ може бути одним із матеріалів для відповідного рішення, але не його єдиною або визначальною підставою. Людський контроль має відповідати значущості завдання, рівню автономності ШІ, перевірюваності результату та можливим наслідкам помилки. Формальне підтвердження результату, якого відповідальна особа не розуміє або не може перевірити, не вважається належним контролем.

4. Наскрізні вимоги до використання ШІ

Вимоги цього розділу застосовуються на всіх етапах наукової і науково-технічної діяльності незалежно від типу системи, дисципліни та режиму використання ШІ. Вони застосовуються разом із положеннями про режими, умови та межі використання ШІ, визначеними в розділі 3, і не замінюють спеціальних вимог до окремих видів досліджень, даних, публікацій або експертних процедур, наведених у розділах 5–9.

4.1. Захист даних, конфіденційність і кібербезпека

До системи ШІ слід передавати лише ті дані й у тому обсязі, які необхідні для чітко визначеного завдання. Якщо його можна виконати без персональних, чутливих, конфіденційних або інших захищених відомостей, їх не слід вводити в систему ШІ. Перевагу слід віддавати знеособленим даним, узагальненням, релевантним фрагментам або умовним прикладам замість повних документів і наборів даних. Псевдонімізація зменшує ризик, але не усуває можливості повторної ідентифікації та не обов'язково виключає застосування вимог щодо захисту персональних даних. Слід пам'ятати, що промпти, завантажені файли, результати та журнали взаємодії також можуть містити конфіденційну інформацію.

Не допускається передавання персональних, конфіденційних, неопублікованих, патентно або безпеково чутливих даних і матеріалів до непогоджених або належно не оцінених зовнішніх ШІ-сервісів. Їх опрацювання можливе лише за наявності відповідної правової підстави, необхідного дозволу та захищеного середовища. Окрему увагу слід приділяти використанню сторонніх ШІ-інструментів під час проведення зустрічей (зокрема ШІ-нотаток та засобів узагальнення), забезпечуючи попереднє інформування учасників та захист обговорюваних конфіденційних матеріалів.

Облікові записи, ключі доступу, програмні інтеграції та права користувачів мають бути захищені відповідно до інституційних вимог інформаційної безпеки. Службові облікові дані не слід вводити в промпти або передавати через непогоджені чи неперевірені сервіси. У разі помилкового розкриття даних, підозри на витік або несанкціонованого доступу використання системи ШІ слід припинити, зафіксувати обставини й повідомити уповноважених осіб відповідно до інституційних процедур, визначених у розділі 8.

4.2. Авторське право, інтелектуальна власність і права третіх осіб

Перед введенням матеріалів до системи ШІ необхідно переконатися в наявності права на їх використання та передавання в такий спосіб. Доступність матеріалу в мережі не означає дозволу на його завантаження, відтворення, перероблення або передавання до зовнішнього сервісу.

Результат ШІ не слід вважати автоматично вільним від правових обмежень або прав третіх осіб. Перед його використанням перевіряються можливе відтворення захищених матеріалів, дотримання ліцензій та умов сервісу, необхідність отримання дозволів, а також обмеження щодо публікації, патентування, комерціалізації і подальшого поширення.

Розкриття використання ШІ не замінює цитування першоджерел, отримання необхідних дозволів і визнання внеску інших осіб. Спеціальні вимоги до авторства, публікацій і зображень визначено в розділі 7, а до патентування, комерціалізації та трансферу технологій — у розділі 6.

4.3. Перевірка фактів, джерел, коду та результатів

Результат ШІ слід уважати попереднім, доки його не перевірено способом, належним для відповідного завдання. Переконливість, деталізованість або мовна якість відповіді не є доказом її достовірності.

Спосіб і глибина перевірки мають відповідати ролі результату ШІ в дослідженні та можливим наслідкам помилки. Факти, цитати й бібліографічні відомості звіряються з першоджерелами; розрахунки, код, дані, зображення, моделі та візуалізації перевіряються за допомогою методів, належних для відповідної дисципліни; інтерпретації і висновки оцінюються на відповідність доказам, логічну узгодженість та наявність обґрунтованих альтернатив.

Згенерований бібліографічний опис не включається до списку джерел без перевірки існування джерела, коректності запису та відповідності наведеного твердження його змісту. Згенерований код не застосовується до дослідницьких даних або робочого середовища без належного тестування, зокрема перевірки залежностей, ліцензій і безпеки. Якщо науково значущий результат неможливо компетентно перевірити, його не слід використовувати як доказ, висновок або підставу для ухвалення рішення.

4.4. Упередження, справедливість та інклюзивність

Під час використання ШІ слід ураховувати упередження, пов’язані з навчальними даними, архітектурою системи, вибором показників і контекстом застосування результату. Залежно від завдання оцінюються репрезентативність даних і джерел, якість результатів для релевантних груп, представлення мов, регіонів, дисциплін і дослідницьких традицій, а також доступність результатів для осіб із різними потребами.

У дослідженнях, що стосуються людей або суспільно значущих рішень, результати перевіряються для релевантних груп, а виявлені обмеження документуються й ураховуються під час інтерпретації. Не допускаються необґрунтоване виведення чутливих характеристик, дискримінаційне профілювання або автоматичне виключення осіб чи груп із наукових можливостей. Якщо можливі наслідки стосуються певних спільнот, до оцінювання доцільно залучати відповідних фахівців і, де це можливо, представників цих спільнот.

4.5. Відтворюваність і простежуваність

Якщо ШІ є частиною дослідницького методу або впливає на отримання, оброблення, аналіз чи інтерпретацію результатів, його використання має бути задокументоване настільки, щоб можна було зрозуміти роль системи, оцінити надійність результатів і, наскільки це можливо, повторити або перевірити виконані дії.

Залежно від методологічної значущості фіксуються система, постачальник, доступна версія та період використання; виконане завдання; характеристики вхідних даних і спосіб їх підготовки; істотні параметри, налаштування або промпти; процедура відбору й перетворення результатів; суттєві людські втручання; способи перевірки та відомі обмеження.

Для систем із нестабільними або недетермінованими результатами пріоритетом є простежуваність процесу, збереження науково значущих вхідних і вихідних матеріалів та перевірка стійкості висновків,

а не дослівне відтворення окремої відповіді. Універсальної вимоги зберігати або оприлюднювати всі промпти й повні журнали взаємодії немає. За потреби забезпечення відкритості досліджень вхідні дані (зокрема промпти) та результати оприлюднюються з дотриманням принципів відкритої науки та принципів FAIR. Обсяг, строки зберігання та доступ до документації мають відповідати характеру завдання і не порушувати конфіденційність, захист даних, права інтелектуальної власності або безпекові обмеження.

4.6. Розкриття та документування використання ШІ за виконаними завданнями

Прозорість використання ШІ визначається виконаними за його допомогою завданнями, а не лише назвою інструменту, обсягом згенерованого матеріалу або загальним твердженням про його застосування. Необхідно розрізняти три взаємодоповнювальні форми прозорості та фіксації.

Форма	Призначення	Застосування
Декларація про використання ШІ	Повідомити зовнішніх адресатів про завдання, виконані за допомогою ШІ	Якщо декларації вимагають відповідні правила або ШІ створював чи змістовно перетворював науковий текст, код, дані, зображення, візуалізації чи інші матеріали, включені до кінцевого результату, або здійснював аналіз, моделювання чи інтерпретацію, використані у висновках
Опис у методах	Забезпечити оцінювання методологічної коректності, надійності та відтворюваності	Якщо ШІ є об’єктом дослідження, складником дослідницького методу або безпосередньо використовується для отримання, оброблення, аналізу чи інтерпретації результатів
Внутрішня документація	Забезпечити простежуваність, контроль якості, аудит або розгляд інциденту	Для методологічно значущих, складних, масштабних, чутливих або пов’язаних із суттєвими наслідками способів використання ШІ

Один спосіб використання може потребувати кількох форм прозорості одночасно. Декларація має стисло зазначати використану систему або тип інструменту, виконане завдання, етап роботи, роль людини та спосіб перевірки і включення результату до кінцевого матеріалу. Місце її розміщення визначається форматом наукового результату та правилами установи, видавця, журналу або надавача фінансування.

Звичайна автоматична перевірка правопису, базове форматування та інші функції, які не створюють і не змінюють наукового змісту, зазвичай не потребують окремої декларації, якщо інше не встановлено відповідними правилами.

Якщо ШІ виконує методологічну функцію, інформація про його використання наводиться в описі методів відповідно до підрозділу 4.5. Загальна декларація про факт використання ШІ не замінює такого опису.

Внутрішня документація має давати змогу підтвердити методологічно значущі дії, основні етапи перевірки, суттєві людські втручання та підстави остаточних рішень. Вона не передбачає обов’язкового збереження повної історії кожної взаємодії та не обов’язково оприлюднюється. Доступ до неї надається лише за належних підстав із дотриманням вимог конфіденційності, захисту даних, інтелектуальної власності та належної процедури.

Для структурованого розкриття за виконаними завданнями рекомендовано застосовувати таксономію GAIDeT, яка дає змогу описувати конкретні завдання, делеговані генеративному ШІ на різних етапах дослідження та підготовки публікації. Для практичного застосування таксономії доступний Генератор декларації GAIDeT (https://panbibliotekar.github.io/gaidet-declaration/), який допомагає формувати текст декларації на основі обраних завдань.

Прозорість використання ШІ визначається виконаними за його допомогою завданнями, а не лише назвою інструменту, обсягом згенерованого матеріалу або загальним твердженням про його застосування. Необхідно розрізняти три взаємодоповнювальні форми прозорості та фіксації.

Залежно від мети, дисципліни та вимог адресата можуть застосовуватися інші рамки, настанови, контрольні переліки або форми, зокрема AID Framework, галузеві настанови на кшталт GAMER Statement та форми, передбачені ICMJE, WAME, видавцями або надавачами фінансування. Вони можуть використовуватися, якщо фіксують щонайменше виконане завдання, застосований інструмент, роль результату ШІ, спосіб людської перевірки та включення результату до роботи.

Рекомендовані шаблони й приклади декларацій наведено в Додатку 3. Розкриття здійснюється з урахуванням вимог підрозділів 4.1 і 4.2 та не повинно призводити до оприлюднення захищених відомостей.

1. ALLEA. (2023). The European Code of Conduct for Research Integrity: Revised Edition 2023. All European Academies. https://allea.org/portfolio-item/european-code-of-conduct-2023/
2. European Commission, Directorate-General for Research and Innovation. (2026). Living guidelines on the responsible use of generative AI in research (3rd ed.). Офіційний документ
3. Tabassi, E. (2023). Artificial Intelligence Risk Management Framework (AI RMF 1.0) (NIST AI 100-1). National Institute of Standards and Technology. https://doi.org/10.6028/NIST.AI.100-1
4. Autio, C., Schwartz, R., Dunietz, J., Jain, S., Stanley, M., Tabassi, E., Hall, P., & Roberts, K. (2024). Artificial Intelligence Risk Management Framework: Generative Artificial Intelligence Profile (NIST AI 600-1). National Institute of Standards and Technology. https://doi.org/10.6028/NIST.AI.600-1
5. UNESCO. (2021). Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence. Офіційний текст
6. International Committee of Medical Journal Editors. (2026). Recommendations for the conduct, reporting, editing, and publication of scholarly work in medical journals: Use of artificial intelligence in publishing. ICMJE
7. Resnik, D. B., & Hosseini, M. (2025). Disclosing artificial intelligence use in scientific research and publication: When should disclosure be mandatory, optional, or unnecessary? Accountability in Research. https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/08989621.2025.2481949
8. Zielinski, C., Winker, M. A., Aggarwal, R., Ferris, L. E., Heinemann, M., Lapeña, J. F., Pai, S. A., Ing, E., Citrome, L., Alam, M., Voight, M., & Habibzadeh, F. (2023). Chatbots, generative AI, and scholarly manuscripts: WAME recommendations on chatbots and generative artificial intelligence in relation to scholarly publications. Colombia Médica, 54(3), e1015868. https://doi.org/10.25100/cm.v54i3.5868
9. Suchikova, Y., Tsybuliak, N., Teixeira da Silva, J. A., & Nazarovets, S. (2026). GAIDeT (Generative AI Delegation Taxonomy): A taxonomy for humans to delegate tasks to generative artificial intelligence in scientific research and publishing. Accountability in Research, 33(3), 2544331. https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/08989621.2025.2544331
10. Weaver, K. D. (2024). The Artificial Intelligence Disclosure (AID) Framework: An introduction. College & Research Libraries News, 85(10). https://doi.org/10.5860/crln.85.10.407
11. Luo, X., Tham, Y. C., Giuffrè, M., Ranisch, R., Daher, M., Lam, K., Eriksen, A. V., Hsu, C.-W., Ozaki, A., de Moraes, F. Y., Khanna, S., Su, K.-P., Begagić, E., Bian, Z., Chen, Y., & Estill, J. (2025). Reporting guideline for the use of Generative Artificial intelligence tools in MEdical Research: The GAMER Statement. BMJ Evidence-Based Medicine, 30(6), 390–400. https://doi.org/10.1136/bmjebm-2025-113825

5. Використання ШІ в основному життєвому циклі дослідження

ШІ може підтримувати наукову діяльність на всіх етапах дослідження. Режим його використання визначається не етапом як таким, а конкретним завданням, характером даних і матеріалів, впливом на науковий результат, перевірюваністю та можливими наслідками відповідно до розділу 3.

Для забезпечення міждисциплінарної застосовності Рекомендацій приклади використання ШІ в основному життєвому циклі дослідження мають охоплювати не лише природничі, технічні, медичні та інженерні напрями, а й гуманітарні та соціальні науки. У таких дослідженнях ШІ може бути корисним для попереднього структурування корпусів текстів, аналізу фрагментів джерел, транскрипції та кодування інтерв'ю, виявлення тем і дискурсивних патернів, підготовки категорій для контент-аналізу, порівняння наративів, мовного редагування та перекладу. Водночас остаточна інтерпретація історичних джерел, текстів, інтерв'ю, соціальних практик, ціннісних суджень, культурних контекстів і причинно-наслідкових пояснень має залишатися відповідальністю дослідника.

Особливу увагу в гуманітарних і соціальних дослідженнях слід приділяти ризикам втрати контексту, спрощення складних смислів, помилкової класифікації, культурного або мовного упередження, некоректного узагальнення, розкриття персональних чи чутливих даних респондентів, а також підміни авторської інтерпретації автоматично згенерованими висновками. ШІ може підтримувати аналітичну роботу, але не повинен замінювати герменевтичне, історичне, соціологічне, філософське, правове, педагогічне чи культурологічне судження дослідника.

Наведена нижче матриця містить типові, але не вичерпні приклади. Наскрізні вимоги щодо захисту даних, прав третіх осіб, перевірки, справедливості, відтворюваності, документування та розкриття застосовуються відповідно до розділу 4 і в таблиці повторно не наводяться. Загальні випадки, від яких слід утримуватися, та безумовно недопустимі практики визначено в підрозділі 3.1.3; у таблиці зазначено лише їхні характерні для відповідного етапу прояви.

Етап дослідження	Допустиме та підтримуване використання	Використання за визначених умов і запобіжників	Використання, несумісне з принципами відповідальної науки
1. Концептуалізація, дизайн та етичне планування	ШІ може використовуватися для добору ключових понять, побудови карт понять, структурування власних ідей та формування переліку можливих напрямів пошуку. Його результати розглядаються як варіанти для подальшого критичного опрацювання дослідником.	ШІ може пропонувати дослідницькі питання, гіпотези, теоретичні пояснення, варіанти дизайну, змінні, методи або потенційні ризики. Остаточний вибір має бути самостійно обґрунтований дослідником, а протокол та етична прийнятність — схвалені компетентними особами або органами.	Не допускається делегування ШІ остаточного визначення наукової проблеми, новизни, методології, етичної прийнятності чи затвердження протоколу. Результат ШІ не може бути достатньою підставою для твердження про новизну, доцільність або етичну прийнятність дослідження.

Етап дослідження	Допустиме та підтримуване використання	Використання за визначених умов і запобіжників	Використання, несумісне з принципами відповідальної науки
2. Пошук і синтез наукових джерел	ШІ може допомагати добирати ключові слова й синоніми, адаптувати пошукові запити на інші види пошуку і візуалізації за допомогою ШІ, упорядковувати метадані та технічно виявляти дублікати. Пошук має забезпечувати звернення до реальних бібліографічних записів і першоджерел.	Семантичний пошук, пріоритезація записів, скринінг, тематична класифікація, вилучення даних, підготовка резюме та оцінювання доказів допускаються як частина формалізованого огляду за наявності заздалегідь установлених критеріїв, перевірки за повними текстами та належного опису методів. Остаточне оцінювання якості доказів і науковий синтез здійснює дослідник.	Не допускається використовувати відповідь універсального чатбота як заміну систематичному пошуку або роботі з першоджерелами, остаточно виключати джерела лише на підставі автоматизованого рейтингу чи резюме, а також наводити вигадані або неперевірені посилання.
3. Проєктний менеджмент і підготовка заявок	ШІ може використовуватися для підготовки календарів, контрольних переліків, порядків денних, шаблонів протоколів і структури звітності на основі перевіреної інформації про проєкт.	ШІ може допомагати шукати конкурси, узагальнювати їх умови, розробляти варіанти структури проєкту, робочих пакетів, бюджету, ризиків і тексту заявки. Усі вимоги перевіряються за офіційною документацією, а відомості про команду, ресурси, результати, бюджет і зобов'язання підтверджуються відповідальними особами та підрозділами. Розкриття здійснюється за правилами відповідного конкурсу.	До отримання дозволу та захищеного середовища слід утримуватися від передавання конфіденційних заявок, партнерських умов і неопублікованих результатів зовнішньому сервісу. Не допускається вигадування партнерів, листів підтримки, спроможностей, обладнання, попередніх результатів, кошторисів, показників або зобов'язань.
4. Збір даних та реалізація дослідження	ШІ може допомагати готувати журнали, форми збору даних, контрольні переліки й технічні інструкції на основі затвердженого протоколу. Підготовлені матеріали перевіряються до початку їх використання.	Допускаються автоматизована транскрипція й анотування, моніторинг обладнання, комп'ютерний зір, виявлення аномалій, адаптивна оптимізація, очищення, реконструкція та створення синтетичних даних (якщо цього вимагає дизайн дослідження і є чітка згадка про джерела даних). Такі процедури мають бути валідованими й простежуваними; первинні дані зберігаються, а перетворені, реконструйовані та синтетичні дані чітко розмежовуються. Взаємодія ШІ з учасниками дослідження потребує належного етичного розгляду, інформування учасників і можливості звернутися до людини.	До забезпечення дозволеного середовища слід утримуватися від опрацювання персональних, конфіденційних або неопублікованих даних. Не допускаються генерування вигаданих первинних даних, підміна вимірювань, приховане змінення записів, подання синтетичних даних як емпіричних, імітація експерименту або автономне виконання критичних операцій без установлених меж і можливості безпечної зупинки.

Етап дослідження	Допустиме та підтримуване використання	Використання за визначених умов і запобіжників	Використання, несумісне з принципами відповідальної науки
5. Аналіз, програмування і моделювання	ШІ може використовуватися для пояснення синтаксису, коментування коду, підготовки типових програмних конструкцій і технічного форматування візуалізацій, якщо це не змінює аналітичної логіки. Код перевіряється і запускається на тестових даних.	Генерування та налагодження коду для дослідницьких даних, статистичний аналіз, машинне навчання, класифікація, прогнозування, оброблення сигналів і зображень, автоматизований відбір ознак, симуляції, цифрові двійники та синтетичні набори даних допускаються за умови методологічного обґрунтування, тестування, валідації, версійного контролю й опису в методах. Дослідник має розуміти аналітичну логіку та бути спроможним перевірити результат.	Слід утримуватися від використання непрозорого або нестабільного результату як єдиного доказу, якщо його неможливо незалежно перевірити. Не допускаються приховане видалення чи перетворення даних, добір моделей або параметрів для отримання бажаного результату, створення фіктивних аналізів, обчислень чи візуалізацій.
6. Інтерпретація, висновки та забезпечення відтворюваності	ШІ може допомагати впорядковувати перевірені результати, виявляти неузгодженості між текстом, таблицями й рисунками, готувати контрольні переліки відтворюваності та структурувати технічну документацію на основі фактичних записів.	ШІ може пропонувати альтернативні пояснення, контраргументи, обмеження, перевірки стійкості та варіанти викладу результатів. Кожна пропозиція оцінюється за даними, теорією і джерелами; остаточну інтерпретацію та висновки формулює дослідник. Використання, що вплинуло на аналіз або виклад наукового змісту, документується і розкривається відповідно до розділу 4.	Не допускається делегування ШІ остаточного оцінювання валідності, новизни, причинності, підтвердження гіпотези, значущості або практичних наслідків. Несумісними з відповідальною наукою є підлаштування висновків під очікуваний результат, приховування негативних результатів та подання реконструйованих даних, протоколів або журналів як фактичних.
7. Оприлюднення і наукова комунікація	Допускаються автоматична перевірка правопису, базове форматування, технічне приведення бібліографії до визначеного стилю, мовне редагування та переклад авторського тексту без зміни наукового змісту. Результат перевіряється автором або фахівцем, який володіє відповідною мовою і термінологією.	ШІ може використовуватися для підготовки чернеток анотацій, заголовків, резюме, презентацій і матеріалів для різних аудиторій, змістового редагування та реструктурування тексту, а також створення чи модифікації зображень, візуалізацій, аудіо й відео. Автори перевіряють відповідність матеріалів науковим результатам, зберігають належну невизначеність і розкривають виконані ШІ завдання. Спеціальні вимоги до рукописів, зображень та інших публікаційних матеріалів визначено в розділі 7.	До забезпечення конфіденційності слід утримуватися від передавання неопублікованих рукописів, даних, рецензій або патентно чутливих матеріалів непогодженому сервісу. Не допускаються фабрикація джерел чи результатів, приховування плагіату, створення оманливих матеріалів, підроблення цитат, введення аудиторії в оману щодо способу створення матеріалу або представлення ШІ як автора.

Етап дослідження	Допустиме та підтримуване використання	Використання за визначених умов і запобіжників	Використання, несумісне з принципами відповідальної науки
Гуманітарні та соціальні дослідження: аналіз текстів, джерел, інтерв'ю, дискурсивних практик і контенту*	ШІ може використовуватися для попереднього структурування корпусу текстів, добору ключових понять, технічної транскрипції інтерв'ю, первинного групування фрагментів, підготовки чорнових кодів для контент-аналізу, пошуку повторюваних тем, мовного редагування, перекладу та підготовки допоміжних таблиць. Отримані результати розглядаються як допоміжні матеріали для подальшого критичного аналізу дослідником.	ШІ може застосовуватися для тематичного кодування інтерв'ю, дискурс-аналізу, порівняння історичних або правових джерел, виявлення наративних структур, класифікації великих текстових масивів, аналізу відкритих медіаматеріалів, соціальних мереж або документів за умови методологічного обґрунтування, перевірки вибірки, валідації кодів, фіксації промптів / параметрів, контролю упереджень і захисту персональних або чутливих даних. Остаточне тлумачення джерел, смислів, контекстів і соціальних наслідків здійснює дослідник.	Не допускається делегування ШІ остаточної інтерпретації історичних подій, правових позицій, соціальних явищ, культурних смислів, етичних оцінок або висновків про групи людей. Неприйнятними є вигадування цитат, джерел, архівних матеріалів, відповідей респондентів чи фрагментів інтерв'ю; підміна реального контент-аналізу автоматично згенерованими висновками; приховане редагування свідчень; розкриття персональних або чутливих даних; некритичне використання ШІ для класифікації людей, груп, ідентичностей або політичних / культурних позицій.

* У гуманітарних і соціальних науках наведені режими застосовуються до аналізу текстів, історичних джерел, інтерв'ю, усних свідчень, медіаконтенту, правових документів, освітніх матеріалів, дискурсивних практик і соціальних даних. У таких випадках особливе значення мають контекстуальна інтерпретація, коректність цитування, захист респондентів, недопущення культурного чи мовного упередження та збереження авторського аналітичного внеску дослідника.

Якщо конкретне завдання не охоплено матрицею або поєднує ознаки кількох режимів, застосовується підхід, визначений у розділах 3 і 4.

6. Прикладні дослідження, інновації та трансфер

ШІ може підтримувати перетворення наукового результату на технологію, продукт, послугу або інше практичне рішення. Його застосування охоплює патентний і технологічний пошук, оцінювання готовності, бізнес- і ринковий аналіз, маркетинг розробок, ліцензування, трансфер і моніторинг упровадження. ШІ не замінює юридичного, технічного, фінансового, безпекового чи управлінського судження й не може створювати зобов'язання від імені дослідника, установи, партнера, інвестора або користувача.

Режим використання визначається відповідно до розділу 3, а наскрізні вимоги щодо даних, інтелектуальної власності, перевірки, документування та розкриття відповідно до розділу 4. Загальні випадки, від яких слід утримуватися, та безумовно недопустимі практики, визначені в підрозділі 3.1.3, у таблиці повторно не наводяться.

Розкриття використання ШІ не повинно призводити до передчасного оприлюднення патентно чутливої інформації, ноу-хау або комерційної таємниці. Якщо публічне розкриття може зашкодити охороні чи трансферу результату, необхідні відомості фіксуються у внутрішній документації або надаються уповноваженій стороні в захищений спосіб.

Сфера використання	Допустиме та підтримуване використання	Використання за визначених умов і запобіжників	Використання, несумісне з принципами відповідальної науки
1. Патентний пошук і захист інтелектуальної власності	ШІ може використовуватися для добору ключових слів і класифікаційних індексів, структурування відкритої патентної інформації, нормалізації метаданих та підготовки контрольних переліків. Бібліографічні й правові відомості перевіряються за офіційними патентними базами.	Допускаються семантичний пошук аналогів і прототипів, аналіз патентного ландшафту, попереднє порівняння розробки з аналогами, виявлення потенційних об'єктів інтелектуальної власності та підготовка чернеток технічних описів або заявочних матеріалів. Необхідні поєднання кількох стратегій пошуку, аналіз повних документів, формул винаходів, правового статусу й територіальних меж прав, перевірка фахівцем з інтелектуальної власності та використання захищеного середовища.	До забезпечення захищеного середовища слід утримуватися від передавання неопублікованих результатів, ноу-хау, формул, алгоритмів, матеріалів заявки або комерційної таємниці зовнішньому сервісу. Не допускається делегування ШІ остаточного визначення винахідників, правовласників, патентоздатності, свободи дій, стратегії охорони або рішення про подання заявки чи публічне розкриття. Не допускається використання вигаданих патентів, номерів, дат, власників або відомостей про внесок учасників.

Сфера використання	Допустиме та підтримуване використання	Використання за визначених умов і запобіжників	Використання, несумісне з принципами відповідальної науки
2. Оцінювання готовності до впровадження	ШІ може допомагати структурувати перевірену технічну інформацію, готувати шаблони звітів, таблиці відповідності та контрольні переліки за визначеною моделлю готовності.	ШІ може використовуватися для попереднього зіставлення результатів із критеріями технологічної, виробничої, ринкової, регуляторної чи організаційної готовності; виявлення прогалин у доказовій базі; підготовки переліку додаткових випробувань; моделювання масштабування, відмов, ресурсних потреб і несприятливих сценаріїв. Оцінювання має спиратися на документовані результати випробувань та окремо враховувати різні виміри готовності, припущення і невизначеність. Підсумковий висновок формує компетентна експертна група.	Не допускається делегування ШІ офіційного присвоєння рівня готовності, підтвердження безпечності або відповідності вимогам, а також рішення про впровадження, масштабування чи комерціалізацію. Несумісними з відповідальною наукою є завищення готовності, імітація випробувань, створення фіктивних доказів і приховування технічних, етичних, безпекових або регуляторних обмежень.
3. Бізнес- і ринковий аналіз	ШІ може структурувати перевірені ринкові дані, готувати шаблони бізнес-моделей і виконувати розрахунки за визначеними людиною формулами. Розрахований показник має бути чітко відокремлений від прогнозу або професійного висновку.	Допускаються пошук потенційних ринків, конкурентів, партнерів і сфер застосування; аналіз потреб користувачів; моделювання попиту, витрат, доходів, окупності, масштабування та альтернативних бізнес-сценаріїв; підготовка варіантів бізнес-моделі й стратегії виходу на ринок. Джерела, географічні й часові межі, припущення та невизначеність мають бути явними; прогнози перевіряються за альтернативними сценаріями й аналізом чутливості, а висновки — за участю предметних, фінансових і ринкових фахівців.	До забезпечення захищеного середовища слід утримуватися від передавання комерційно чутливих даних, фінансових моделей, умов переговорів та інформації про партнерів зовнішньому сервісу. Не допускаються вигадування ринкових даних, попиту, партнерів, фінансових показників або інвестиційного інтересу, приховування істотних ризиків чи конфліктів інтересів, а також представлення результату ШІ як повного професійного оцінювання або належної перевірки.

Сфера використання	Допустиме та підтримуване використання	Використання за визначених умов і запобіжників	Використання, несумісне з принципами відповідальної науки
4. Маркетинг наукових розробок	ШІ може застосовуватися для форматування, мовного редагування і перекладу затверджених матеріалів без зміни їх змісту. Результат перевіряється автором розробки або предметним фахівцем.	ШІ може допомагати готувати чернетки резюме технології, буклетів, презентацій, сторінок каталогів, відповідей на типові запитання, ціннісних пропозицій та матеріалів для різних аудиторій. Створені або модифіковані зображення, відео, голоси, демонстрації та інші синтетичні матеріали мають бути належно позначені й не повинні імітувати фактичні результати випробувань або реальну функціональність. Усі твердження про ефективність, безпечність, готовність і вплив перевіряються за доказами та затверджуються відповідальними людьми.	Не допускаються створення неправдивих результатів випробувань, відгуків, партнерств, кейсів упровадження, демонстрацій, попиту чи інвестиційного інтересу; приховування істотних обмежень; оманливі твердження про функціональність, безпечність або готовність; маніпулятивне чи дискримінаційне профілювання аудиторій. Остаточне затвердження публічних тверджень не може бути делеговане ШІ.
5. Ліцензування, трансфер технологій і впровадження	ШІ може використовуватися для підготовки контрольних переліків, структури інформаційного пакету, переліків документів, планів зустрічей, шаблонів моніторингу та інших організаційних матеріалів.	Допускаються попередній пошук і зіставлення партнерів; порівняння моделей ліцензування та сценаріїв передавання прав; підготовка чернеток, договорів, технічних додатків і планів упровадження; моделювання вартості, масштабування та розподілу ризиків; аналіз експлуатаційних даних. Такі результати потребують належної перевірки партнера, захищеного середовища, юридичної, фінансової, технічної і безпекової експертизи та остаточного погодження уповноваженими сторонами.	До забезпечення захищеного середовища слід утримуватися від передавання проєктів договорів, умов переговорів, оцінок вартості, ноу-хау або даних партнерів зовнішньому сервісу. Не допускається делегування ШІ вибору партнера, визначення вартості й остаточних умов угоди, розподілу прав, взяття юридичних зобов'язань або рішення про введення розробки в експлуатацію. Не допускаються фіктивні пропозиції, погодження, підписи, дозволи чи результати впровадження.

Якщо технологія або інше рішення, що передається для практичного використання, містить компонент ШІ, отримувачеві має бути надана достатня інформація про його призначення, роль, істотні обмеження, залежності, вимоги до даних, способи перевірки, необхідний людський контроль і процедури моніторингу. Приховування такої інформації не допускається, якщо воно внеможливлює належне оцінювання або безпечне використання рішення.

Ці Рекомендації не замінюють спеціальних вимог щодо патентування, оцінювання відповідності, безпеки продукції, регуляторного схвалення, укладення договорів або галузевого впровадження. Інституційні повноваження, схвалені інструменти та безпечна інфраструктура визначаються відповідно до розділу 8.

7. Наукові публікації, рецензування та експертне оцінювання

Використання ШІ в публікаційних та експертних процесах оцінюється з урахуванням ролі учасника. Автори застосовують ШІ під час підготовки й представлення власного дослідження, тоді як рецензенти, експерти, редактори та члени комісій працюють із чужими, переважно конфіденційними матеріалами та виконують функції довіреного наукового оцінювання. Тому для них використання має бути прямо передбачене правилами процедури або окремо дозволене її організатором процедури й додатковими гарантіями конфіденційності.

Необхідно розрізняти використання ШІ як частини методології, під час підготовки наукового матеріалу та в рецензуванні чи експертному оцінюванні. До всіх цих випадків застосовують режими розділу 3 і наскрізні вимоги розділу 4. Правомірне й належно розкрите використання ШІ саме по собі не є порушенням і не повинно автоматично ставити під сумнів компетентність автора або якість роботи.

7.1. Вимоги до авторів

Автори несуть відповідальність за достовірність фактів, даних, джерел, коду, розрахунків, зображень, інтерпретацій і висновків; оригінальність матеріалу; дотримання прав третіх осіб; належне авторство; перевірку результатів ШІ та повноту їх розкриття. ШІ не може бути зазначений як автор або співавтор, але може бути описаний як використаний інструмент, частина методології або об'єкт дослідження.

Подаючи матеріал, автори мають дотримуватися оприлюдненої політики відповідного журналу, видавця, конференції, репозитарію або іншого каналу поширення. Використання ШІ розкривається за виконаними завданнями відповідно до підрозділу 4.6. Якщо інше не зазначено, то рекомендованою формою публічної декларації є GAIDeT; її шаблон і приклади заповнення наведено у відповідному додатку 3.

Автор, відповідальний за подання матеріалу, має забезпечити, щоб усі співавтори знали про використання ШІ, погодилися з декларацією, перевірили матеріали в межах свого внеску та схвалили остаточну версію роботи. Порядок оцінювання неповного розкриття та його відмежування від фабрикації, фальсифікації, плагіату й навмисного введення в оману визначено в розділі 9.

7.2. ШІ як частина методології

Якщо ШІ використовується для отримання, оброблення, класифікації, моделювання, аналізу чи інтерпретації даних, його застосування має бути описане в розділі «Методи» або його дисциплінарному відповіднику. Публічної декларації в такому разі недостатньо.

Опис має містити елементи, визначені в підрозділі 4.5, у достатньому для оцінювання надійності, валідності та, наскільки це можливо, відтворюваності обсязі. Якщо оприлюднення окремих параметрів, промптів, даних або результатів порушує конфіденційність, права третіх осіб чи безпекові обмеження, наводиться функціональний опис процедури та пояснюються обмеження доступу.

Методологічний опис не повинен приховувати істотні людські втручання, відбір результатів, зміну параметрів або використання реконструйованих, модельних чи синтетичних даних.

7.3. Зображення, візуалізації та синтетичні дані

Під час підготовки та оцінювання наукових матеріалів необхідно розрізняти пояснювальні ілюстрації, візуалізації фактичних даних, первинні дослідницькі зображення, реконструйовані матеріали та синтетичні дані.

Технічне форматування, розміщення підписів і приведення матеріалів до єдиного стилю без зміни їх змісту належать до допустимого та підтримуваного використання. Створення пояснювальних ілюстрацій, побудова візуалізацій, ШІ-обробка первинних зображень, реконструкція або використання синтетичних даних належать до використання за визначених умов і запобіжників. Такі операції потребують простежуваного зв'язку з вихідними даними, збереження оригіналів, валідації, опису в методах і відповідного розкриття. Синтетичний або концептуальний характер ілюстрації має бути позначений, якщо її можна помилково сприйняти як емпіричний результат.

Не допускається приховане створення, видалення або змінення науково значущих ознак у мікрофотографіях, спектрах, хроматограмах, медичних знімках та інших первинних матеріалах, а також подання синтетичних, реконструйованих або симульованих даних як результатів реального спостереження чи експерименту.

7.4. Рецензування рукописів

Рукопис, додаткові матеріали, дані, редакційне листування та зміст рецензії є конфіденційними, якщо журнал прямо не встановив інше. Відсутність прямої заборони на використання ШІ не є дозволом. Рецензенту слід утримуватися від передавання матеріалів системі ШІ, якщо таке використання прямо не дозволене політикою журналу та не здійснюється в погодженому захищеному середовищі.

За наявності дозволу ШІ може підтримувати технічну перевірку комплектності, організацію власних нотаток, пошук загальної фонової інформації без передавання змісту рукопису та мовне редагування рецензії, уже самостійно сформульованої рецензентом. Рецензент має повідомити редактору використану систему та виконане за її допомогою завдання.

Наукова новизна, методологічна коректність, достовірність, значущість, етична прийнятність, основні зауваження та рекомендація щодо рукопису оцінюються рецензентом особисто відповідно до підрозділу 3.3. Оцінювання наукового змісту не делегується системам ШІ, незалежно від наявності дозволу організатора.Не допускається подання згенерованої ШІ оцінки як власної рецензії. У разі обґрунтованої підозри рецензент має повідомити редактора про конкретні проблеми щодо фактів, джерел, даних, методології чи узгодженості матеріалу, не завантажуючи рукопис самостійно до зовнішнього детектора ШІ. Подальші дії здійснюються відповідно до розділу 9.

7.5. Грантова, дисертаційна та інша експертиза

Грантові заявки та інші матеріали наукової експертизи є конфіденційними документами, оскільки можуть містити неопубліковані ідеї, бюджетні розрахунки, відомості про партнерства, персональні дані та об'єкти інтелектуальної власності.

Вимоги щодо конфіденційності, дозволеного середовища, розкриття та неделегування експертного судження, визначені в підрозділі 7.4, поширюються також на грантові заявки, дисертації, наукові звіти, конкурсні матеріали, етичні протоколи, заявки на доступ до дослідницької інфраструктури та інші матеріали наукової експертизи.

За прямого дозволу організатора ШІ може допомагати перевіряти комплектність матеріалів, зіставляти їх із формальними критеріями, структурувати нотатки, перевіряти узгодженість реквізитів і мовно

редагувати вже сформульований експертний висновок. Експерт має розкрити організаторові процедури, використану систему ШІ та виконане завдання.

Оцінювання наукового змісту, наукової новизни, компетентності автора чи команди, етичної прийнятності або значущості результатів, виставлення підсумкових балів, ранжування заявників, визначення переможців чи формування остаточного висновку не делегується системам ШІ, незалежно від наявності дозволу організатора. Експерт відповідає за оцінку та має бути спроможним обґрунтувати її на підставі поданих матеріалів.

7.6. Використання ШІ організаторами публікаційних та експертних процедур

Журнали, видавці, організації, що фінансують дослідження, спеціалізовані вчені ради, експертні й етичні комісії та інші організатори наукового оцінювання мають установити публічні й зрозумілі правила використання ШІ. Вони повинні визначати учасників і процеси, на які поширюються; дозволені завдання та інструменти; вимоги до конфіденційності та розкриття інформації; відповідальних осіб; межі людського контролю; право на пояснення й порядок оскарження. Інституційну архітектуру, навчання, підтримку і перегляд таких правил визначено в розділі 8, а порядок розгляду підозр і виправлення наслідків — у розділі 9.

У погодженому захищеному середовищі ШІ може підтримувати адміністративні й технічні операції, зокрема перевірку комплектності, метаданих і форматів, пошук потенційних рецензентів, попереднє виявлення конфліктів інтересів, дубльованих подань або технічних невідповідностей.

Результат ШІ не може бути єдиною або визначальною підставою для відмови в розгляді, відхилення рукопису, вибору чи виключення рецензента, присудження фінансування або наукової кваліфікації, встановлення порушення, застосування санкцій, виправлення чи відкликання публікації. Остаточне рішення ухвалює компетентна людина або колегіальний орган із забезпеченням змістовного обґрунтування, можливості надати пояснення та права на оскарження.

Організатори мають повідомляти, у яких процедурах і для яких завдань вони використовують ШІ. Їхні правила повинні прямо зазначати, що правомірне й належно розкрите використання ШІ саме по собі не є порушенням, а мовна підтримка, забезпечення доступності або компенсація функціональних обмежень не повинні ставати підставою для дискримінації.

Статус детекторів ШІ, допустимі види доказів і порядок перевірки підозр визначено в розділі 9 та в цьому підрозділі не дублюються.

8. Інституційне врядування

Відповідальне використання ШІ потребує цілісної системи інституційних правил, повноважень, інфраструктури, підтримки та реагування. Наукова установа, заклад вищої освіти в частині ведення наукової і науково-технічної діяльності або інша відповідна організація має забезпечити умови, за яких вимоги цих Рекомендацій можуть бути практично виконані. Відповідальність дослідника за конкретний спосіб використання ШІ не усуває відповідальності установи за зрозумілі правила, безпечну інфраструктуру та доступну підтримку. Інституційні правила повинні також передбачати порядок інформування контрагентів та учасників заходів про використання ШІ-сервісів для фіксації та узагальнення перебігу зустрічей, а також заходи із запобігання несанкціонованій обробці конфіденційних даних третіми сторонами.

8.1. Архітектура інституційної політики

Інституційна політика щодо ШІ може бути окремим документом, сукупністю взаємопов'язаних положень або частиною політик щодо дослідницької доброчесності, управління даними, кібербезпеки, публікаційної етики, інтелектуальної власності, закупівель та експертної діяльності. Визначальною є не форма, а функціональна повнота системи: її правила мають бути цілісними, несуперечливими, доступними, актуальними й зрозумілими.

За своїм спрямуванням інституційна політика має бути підтримувальною, ризик-орієнтованою і пропорційною, а не будуватися на заборонах і санкціях. Вона має заохочувати відповідальне використання ШІ, добросовісне розкриття, своєчасне звернення по консультацію та повідомлення про помилки чи інциденти без побоювання автоматичного покарання. Сам факт використання ШІ або його належного розкриття не повинен розглядатися як порушення. Заходи реагування застосовуються лише до встановлених порушень відповідно до їх характеру й наслідків та з дотриманням вимог розділу 9.

Система правил має визначати сферу дії, застосування трьох режимів використання ШІ, розподіл повноважень, порядок схвалення інструментів, вимоги до захищених середовищ, навчання і консультацій, процедури повідомлення про інциденти та розгляду можливих порушень, а також механізми моніторингу й перегляду.

Якщо правила розподілені між кількома документами, установа має забезпечити узгоджену термінологію, зрозумілу ієрархію, взаємні посилання, визначення відповідальних осіб і єдину доступну точку навігації. Основні положення мають залишатися технологічно нейтральними, а назви конкретних інструментів, дозволені завдання й умови використання доцільно розміщувати в окремому динамічному реєстрі.

8.2. Розподіл повноважень

Установа має визначити, хто затверджує політику, координує її реалізацію, схвалює інструменти, надає консультації, реагує на інциденти, розглядає можливі порушення та апеляції.

Функція	Можливі відповідальні	Основне завдання
Стратегічне врядування і координація	Керівник, вчена рада, уповноважений орган, координатор або міждисциплінарна група	Затвердження політики, ресурсів, відповідальних осіб; узгодження документів і переглядів
Дослідницька доброчесність та етика	Комісія з доброчесності чи етики, науковий підрозділ або уповноважена особа	Консультації щодо наукових, методологічних та етичних питань
Дані, безпека, право та інтелектуальна власність	Відповідальні за дані й кібербезпеку, IT- і юридичні підрозділи, офіс трансферу технологій, закупівельні служби	Оцінювання інструментів, постачальників, договорів, даних, прав третіх осіб і захищених середовищ
Застосування правил і підтримка	Керівники проєктів, редакції, грантові офіси, бібліотеки, дослідницькі офіси, власники інфраструктури	Конкретизація правил для відповідних процесів, навчання і консультації
Розгляд підозр та оскарження	Уповноважені комісії або посадові особи	Неупереджений розгляд, право на пояснення, пропорційне реагування та апеляція відповідно до розділу 9

Кілька функцій можуть бути покладені на один підрозділ або особу, якщо це відповідає розміру й структурі установи. Водночас консультаційна підтримка, розгляд підозри, ухвалення рішення про заходи реагування та розгляд апеляції мають бути організовані так, щоб запобігати конфлікту інтересів.

8.3. Схвалені інструменти та безпечна інфраструктура

Схвалення має стосуватися не інструменту загалом, а його використання для визначеного завдання, з відповідною категорією даних, у певному середовищі та з належним людським контролем. Інструмент, придатний для роботи з відкритою інформацією, не обов'язково є придатним для персональних даних, неопублікованих результатів, рукописів, грантових заявок або патентно чутливих матеріалів.

Перед схваленням або закупівлею системи установа має оцінити її функціональну придатність, умови оброблення і зберігання даних, конфіденційність, кібербезпеку, права на вхідні матеріали й результати, контроль доступу, можливості аудиту та видалення даних, доступність, упередження, залежність від постачальника і порядок реагування на інциденти. Для роботи із захищеними матеріалами слід, наскільки це можливо, забезпечувати корпоративні, локальні або інші контрольовані середовища.

Динамічний реєстр має зазначати інструмент і постачальника, схвалені завдання, допустимі категорії даних, середовище й групи користувачів, істотні обмеження, відповідальний підрозділ і дату перегляду.

Статус схваленого інструменту не робить будь-який спосіб його використання автоматично допустимим. Конкретний випадок оцінюється відповідно до розділу 3. Якщо належно захищеного інструменту немає, установа має запропонувати безпечну альтернативу або прямо повідомити, що від такого використання слід утримуватися.

8.4. Навчання, консультації та підтримка

Оприлюднення політики має супроводжуватися навчанням і консультаційною підтримкою, диференційованими за ролями та видами діяльності. Зміст навчання має охоплювати практичне застосування розділів 3–7, включно з оцінюванням конкретного випадку, роботою із захищеними даними, перевіркою результатів, документуванням, описом у методах і розкриттям використання ШІ.

Навчальні матеріали мають містити не лише обмеження, а й приклади корисного та відповідального використання. Консультація має бути доступною до початку використання ШІ. Добросовісне звернення за роз'ясненням або своєчасне повідомлення про помилку не повинно саме по собі спричиняти несприятливі наслідки.

Установа має протидіяти стигматизації правомірного використання ШІ: належне розкриття не є ознакою слабшого авторського внеску або нижчої якості роботи.

8.5. Доступність і недискримінація

Установа має, наскільки це можливо, забезпечувати рівний доступ до схвалених інструментів або функціонально придатних альтернатив. Відповідальне виконання інституційних вимог не повинно залежати від особистої спроможності дослідника оплачувати комерційні сервіси.

Політики, навчальні матеріали, консультації та інтерфейси мають бути доступними для осіб із різними потребами й користувачів допоміжних технологій. Під час схвалення систем необхідно враховувати якість їхньої роботи для різних мов, дисциплін, регіонів і груп. Використання ШІ для мовної підтримки, перекладу, забезпечення доступності або компенсації функціональних обмежень не повинно ставити дослідника в несприятливе становище, якщо науковий зміст перевірено і вимоги до розкриття виконано.

Моніторинг не повинен перетворюватися на непропорційне спостереження, масове збирання промптів або автоматичне формування підозр за поведінковими чи мовними ознаками.

8.6. Моніторинг і перегляд політики

Політика щодо ШІ має переглядатися з визначеною установою періодичністю, як правило, не рідше одного разу на два роки, а також після істотних технологічних або правових змін, упровадження нових систем, серйозного інциденту чи виявлення суперечностей між внутрішніми документами.

Моніторинг має оцінювати, чи забезпечені доступ до схваленої інфраструктури, навчання й консультації; чи узгоджені правила різних підрозділів; як установа реагує на інциденти; які труднощі виникають у користувачів; чи залишаються інструменти придатними, безпечними й доступними. Метою моніторингу є вдосконалення системи, а не максимізація кількості зафіксованих випадків використання ШІ. Зібрані дані мають бути мінімізованими та захищеними.

Кожна редакція політики має містити дату, номер версії, відповідальну особу або орган і стислий опис змін. Нові вимоги не повинні застосовуватися ретроспективно до дій, учинених до набрання ними чинності. За потреби установа може негайно запровадити перспективні захисні заходи для запобігання шкоді, витоку даних або спотворенню наукового запису.

8.7. Інституційне самооцінювання

Установа має періодично оцінювати не лише наявність формальних правил, а і їх узгодженість, фактичне виконання, забезпеченість ресурсами та доступність для користувачів. Результатом самооцінювання має бути визначення прогалин і суперечностей, пріоритетів розвитку, відповідальних осіб, необхідних ресурсів і строків удосконалення.

Рекомендованою рамкою такого оцінювання є Таксономія зрілості політики штучного інтелекту (AI-PMT). Можуть застосовуватися й інші інструменти, якщо вони охоплюють ті самі функції врядування та спираються на перевірювані докази. AI-PMT є інструментом організаційного розвитку, а не сертифікації, рейтингування або автоматичного встановлення відповідності.

9. Розгляд можливих порушень і виправлення наслідків

Використання ШІ, що належить до першого або другого режиму, визначеного в підрозділі 3.1, і відповідає наскрізним вимогам розділу 4, є допустимою науковою практикою та саме по собі не становить порушення. Предметом розгляду може бути лише конкретна дія, бездіяльність або наслідок, зокрема порушення встановленого правила, неналежна перевірка науково значущого результату, неправомірне використання захищених матеріалів, введення в оману, фабрикація, фальсифікація, плагіат або маніпулювання експертною процедурою. Помилка в результаті ШІ не є автоматично порушенням: оцінюється, чи було забезпечено належну перевірку, як особа відреагувала на виявлену помилку та як вона вплинула на достовірність результату або права інших осіб.

Підозра щодо порушення не є встановленим порушенням. Сам факт використання або належного розкриття ШІ, мовні чи стилістичні особливості матеріалу, відмінність від попередніх робіт автора або результат автоматизованої перевірки не є достатньою підставою для звинувачення, початку формального розгляду чи несприятливого рішення. Розгляд має встановити конкретне завдання, виконане за допомогою ШІ; правила, чинні на момент відповідної дії; належність перевірки й розкриття; реальний внесок людини; можливе порушення конфіденційності, прав третіх осіб або процедури; вплив на достовірність результатів, справедливість рішення чи науковий запис; наявність умислу або введення в оману.

9.1. Кваліфікація можливого порушення

Кваліфікація починається не з установлення того, чи використовувався ШІ, а з визначення конкретної дії, правила, яке могло бути порушене, та можливих наслідків. Режим використання оцінюється відповідно до підрозділу 3.1, а дотримання вимог щодо даних, перевірки, документування і розкриття — відповідно до розділу 4.

Допустиме використання ШІ, ненавмисна помилка, неповне розкриття, порушення конкретної політики та дослідницької доброчесності не є тотожними. Використання ШІ не утворює окремої універсальної категорії порушення: кваліфікується сама дія, її наслідки та обставини.

Результат кваліфікації	Визначальна ознака	Основний підхід до реагування
Порушення не встановлено	Використання відповідало чинним правилам або підозра не підтвердилася	Припинення розгляду та, за потреби, усунення наслідків необґрунтованої підозри
Ненавмисна помилка, що не становить порушення доброчесності	Виявлено добросовісну помилку або непередбачений збій, але не встановлено порушення чинних правил чи введення в оману	Виправлення матеріалу, повторна перевірка або аналіз; за потреби — уточнення процедури чи наукового запису без кваліфікації як порушення

Результат кваліфікації	Визначальна ознака	Основний підхід до реагування
Неповне або неточне розкриття	Використання було допустимим, але обов'язкова форма розкриття була відсутньою, неповною чи неточною; достовірність результатів і внесок людини не поставлені під сумнів	Уточнення декларації, опису методів або іншої документації; консультація чи навчання
Порушення політики або процедури	Порушено чинну інституційну, редакційну, конкурсну чи експертну вимогу, але не встановлено фабрикації, фальсифікації, плагіату або іншого обману	Усунення наслідків, повторення відповідного етапу та інші передбачені політикою заходи
Інцидент або порушення конфіденційності, безпеки чи прав третіх осіб	Відбулося неправомірне передавання чи використання захищених матеріалів або виникла загроза такого порушення	Негайне обмеження наслідків, реагування на інцидент та оцінювання можливої шкоди
Порушення дослідницької або публікаційної доброчесності	ШІ використано як засіб фабрикації, фальсифікації, плагіату, приховування відсутності внеску або навмисного введення в оману	Формальна процедура розгляду порушення доброчесності та виправлення наукового запису
Маніпулювання рецензуванням або експертизою	ШІ використано для прихованої підміни, фальсифікації чи спотворення довіреного експертного процесу	Анулювання або повторення ураженого етапу, формальний розгляд і виправлення відповідного рішення

Нерозкрите використання ШІ саме по собі не є плагіатом, а помилка, допущена під час його використання, — фабрикацією чи фальсифікацією. Водночас оприлюднення згенерованих ШІ текстів, зображень, моделей, даних або інших результатів як результатів власної академічної діяльності без передбаченого законом чи відповідними правилами повідомлення може становити недоброчесне використання результатів, згенерованих ШІ. Кваліфікація здійснюється за змістом конкретної дії та застосовними до неї нормами.

9.2. Статус і межі використання детекторів ШІ

Рутинне або обов'язкове застосування детекторів ШІ для перевірки наукових робіт, рукописів, дисертацій, заявок, рецензій чи інших матеріалів не рекомендується. Основними предметами оцінювання мають бути зміст, наукова якість, достовірність фактів і джерел, обґрунтованість методології, відповідність висновків доказам та реальний внесок людини, а не прогнозований детектором відсоток використання ШІ.

Детектори ШІ надають імовірнісну оцінку, але не встановлюють автора матеріалу, спосіб його створення, характер людського внеску, умисел або факт порушення. Відсотковий показник детектора не є показником якості, достовірності, оригінальності чи доброчесності роботи. Через нерівномірну точність для різних мов, стилів, дисциплін і груп авторів такі системи можуть створювати хибні підозри та непропорційно впливати на окремих дослідників.

Результат детектора може розглядатися лише як допоміжний сигнал для попередньої змістової перевірки. Формальний розгляд може розпочинатися лише за наявності конкретних питань щодо фактів, джерел, даних, методології, походження матеріалів, авторського внеску або дотримання встановленої процедури. Показник детектора не може бути єдиною або визначальною підставою для відхилення роботи, відмови у фінансуванні чи присудженні кваліфікації, встановлення порушення, застосування санкцій, виправлення або відкликання публікації. Не допускається встановлення універсального відсоткового порога для автоматичної кваліфікації матеріалу.

Якщо детектор у винятковому випадку використовується під час попередньої перевірки, необхідно зафіксувати систему, версію, дату, налаштування та отриманий результат. Перед завантаженням матеріалу перевіряються умови конфіденційності відповідно до підрозділу 4.1. Матеріали з обмеженим доступом не передаються зовнішньому детектору без належного дозволу й захищеного середовища.

9.3. Допустимі докази

Метою збирання доказів є встановлення конкретної проблеми або порушення, а не доведення використання ШІ як такого. Рішення має ґрунтуватися на сукупності релевантних, перевірених і належно отриманих матеріалів. До них можуть належати правила, чинні на момент відповідної дії; матеріал, щодо якого виникла підозра; декларація та методологічна документація; першоджерела, первинні дані, код, зображення, лабораторні журнали й записи про перетворення даних; чернетки, історія версій і записи репозитарію; релевантне листування; результати незалежної перевірки; пояснення залучених осіб. Промпти, відповіді ШІ та журнали взаємодії враховуються лише тоді, коли вони фактично зберігалися, безпосередньо стосуються питання і були отримані правомірно.

Відсутність повного журналу взаємодії не є доказом порушення, якщо обов'язок його зберігати не був установлений наперед або таке зберігання не було методологічно необхідним. Особа не повинна створювати заднім числом документи, яких не вимагали чинні правила.

Самі по собі не є достатніми: показник детектора ШІ; суб'єктивне враження про стиль; відмінність від попередніх текстів; мовна правильність або шаблонність; відсутність усіх чернеток чи промптів; відмова надати матеріали, які особа не була зобов'язана зберігати; а також визнання допустимого використання ШІ.

Матеріали збираються пропорційно, з дотриманням конфіденційності, захисту даних і прав третіх осіб. Доступ до них надається лише учасникам відповідної процедури.

9.4. Право на пояснення і належна процедура

Особа, щодо якої проводиться формальний розгляд, має бути поінформована про конкретну дію або фрагмент, що викликає питання; правило, яке могло бути порушене; матеріали, на яких ґрунтується підозра; можливі наслідки; строк і порядок надання пояснень; право подати додаткові матеріали та порядок оскарження.

Висновок про порушення не може ґрунтуватися на тому, що особа не довела невикористання ШІ. Обов'язок установити конкретне порушення на підставі достатньої сукупності доказів покладається на орган, який ухвалює рішення. Особа не зобов'язана доводити невикористання ШІ. Вона має право пояснити характер фактичного використання, виконане завдання, застосовані способи перевірки й розкриття та відповідність такого використання чинним правилам.

Застосовуються правила, чинні на момент відповідної дії. Нові вимоги до розкриття, зберігання промптів або використання інструментів не застосовуються ретроспективно. Розгляд проводять компетентні й неупереджені особи без конфлікту інтересів, а інформація про підозру не поширюється за межі необхідного кола учасників.

Тимчасові захисні заходи можуть застосовуватися для запобігання витоку даних, подальшому поширенню недостовірного матеріалу або іншій істотній шкоді. Такі заходи мають бути пропорційними, обмеженими в часі й не повинні подаватися як остаточне встановлення порушення.

9.5. Змістова експертиза

Основним способом перевірки є змістова експертиза, а не стилістичне припущення про походження матеріалу. Залежно від предмета розгляду вона може охоплювати перевірку джерел і цитат; зіставлення первинних та оприлюднених даних; повторне виконання розрахунків або коду; аналіз походження і перетворення зображень; перевірку відповідності описаних методів фактичним діям; оцінювання логічного зв'язку між даними, аналізом і висновками; визначення реального внеску автора, рецензента або експерта.

До експертизи залучаються фахівці, компетентні у відповідній дисципліні та методах. За потреби окремо залучаються спеціалісти зі статистики, програмування, дослідницьких даних, зображень, інтелектуальної власності, етики, захисту даних або кібербезпеки. Завдання експертизи полягає у встановленні достовірності, походження матеріалу, відповідності правилам і реального людського внеску, а не в доведенні того, що матеріал «схожий» на створений ШІ.

9.6. Пропорційне реагування

Заходи реагування не можуть застосовуватися лише через факт використання або належного розкриття ШІ. Вони застосовуються у відповідь на установлену дію, порушення правила або наслідок, а їхньою метою має бути передусім припинення шкоди, виправлення результату та запобігання повторенню.

Заходи реагування визначаються з урахуванням характеру дії, умислу або добросовісної помилки, масштабу й тривалості, впливу на достовірність результатів, права та безпеку інших осіб, можливості виправлення, повторюваності, зрозумілості чинних правил і системних недоліків установи.

Незначне або ненавмисне неповне розкриття допустимого використання ШІ не повинно мати таких самих наслідків, як фабрикація даних, фальсифікація чи маніпулювання експертизою. Водночас розкриття не виправдовує практики, яка є несумісною з принципами відповідальної науки.

Залежно від установлених обставин можуть застосовуватися уточнення розкриття або опису методів, повторна перевірка чи виконання окремого етапу, заміна неналежного матеріалу, навчання, обмеження доступу до інструменту, реагування на інцидент безпеки, виправлення наукового запису або формальна процедура розгляду порушення доброчесності. Якщо ситуації сприяли нечіткі правила, відсутність безпечної інфраструктури чи належної підтримки, установа має усунути ці недоліки незалежно від рішення щодо конкретної особи.

9.7. Оскарження

Рішення має бути письмовим і мотивованим та містити встановлені факти, застосовані правила, оцінку доказів і пояснень, кваліфікацію дії, визначені заходи та порядок оскарження.

Апеляцію розглядає особа або орган, які не ухвалювали первинного рішення і не мають конфлікту інтересів. Під час оскарження можуть подаватися нові матеріали та порушуватися питання щодо процедури, компетентності експертів, оцінювання доказів або пропорційності реагування. Якщо це не створює ризику істотної шкоди, незворотні наслідки доцільно призупинити до завершення апеляційного розгляду.

У разі скасування або зміни рішення виправляються внутрішні записи, а сторони, яким було повідомлено попереднє рішення, інформуються про результат оскарження.

9.8. Виправлення наукового запису

Метою виправлення є відновлення достовірності, повноти й прозорості наукового запису, а не додаткове покарання особи. Вид виправлення визначається впливом установленої проблеми на надійність матеріалу.

Якщо неповне розкриття не вплинуло на достовірність дослідження, зазвичай достатньо додати або уточнити декларацію чи опис методів. Якщо помилку можна усунути без зміни основних висновків, публікується виправлення або оновлюються дані, код чи додаткові матеріали зі збереженням історії версій. На час незавершеного формального розгляду за наявності істотних підстав може бути оприлюднено повідомлення про занепокоєння.

Відкликання матеріалу або ретракція публікації застосовуються, якщо результати є недостовірними й не можуть бути належно виправлені або якщо встановлено серйозну фабрикацію, фальсифікацію, плагіат чи систематичне введення в оману. Ретракція не повинна використовуватися лише як санкція за формальне порушення, якщо науковий результат залишається надійним і може бути виправлений.

Якщо порушено внутрішню політику, але науковий запис не потребує зміни, відповідні заходи застосовуються окремо й не повинні створювати оманливого враження про недостовірність результатів. Істотні виправлення мають зазначати, що і чому змінено, як це впливає на дані, методи, авторство, інтерпретацію чи висновки та яка версія матеріалу є актуальною.

Додаток 1.

Поширені хибні уявлення про використання ШІ в науковій діяльності

Цей додаток роз’яснює поширені спрощення, які можуть призводити як до невиправданої заборони корисних способів використання ШІ, так і до недооцінювання пов’язаних із ним ризиків. Наведені роз’яснення не замінюють вимог основного тексту Рекомендацій. Допустимість використання ШІ визначається з урахуванням конкретного завдання, характеру даних і матеріалів, можливих наслідків, перевірюваності результату, людського контролю та застосовних правил.

1. «ШІ в науковій діяльності слід повністю заборонити»

Роз’яснення

Повна заборона не враховує різноманітності систем ШІ та способів їх використання. ШІ може підтримувати пошук і структурування інформації, мовне редагування і переклад, програмування, аналіз даних, моделювання, візуалізацію та інші наукові завдання. Водночас користь певного інструменту не робить автоматично допустимим будь-яке його застосування. Регулювати слід конкретний спосіб використання з огляду на завдання, дані, роль ШІ, можливі наслідки та необхідні запобіжники. Саме на цьому ґрунтуються три режими, визначені в розділі 3.

2. «ШІ може замінити дослідника»

Роз’яснення

ШІ може пропонувати варіанти дослідницьких питань, гіпотез і методів, виконувати обчислення, допомагати виявляти закономірності або готувати попередні інтерпретації. Проте він не є носієм наукового авторства, професійних повноважень чи відповідальності. Наукове обґрунтування дослідження, оцінювання доказів, остаточна інтерпретація результатів, формулювання висновків, визначення авторського внеску та взяття відповідальності залишаються за людиною або компетентним колегіальним органом. Межі підтримки з боку ШІ та вимоги до людського контролю визначено в підрозділі 3.3.

3. **«Якщо текст, код або аналіз підготовлено за допомогою ШІ, це автоматично є порушенням доброчесності»**

Роз’яснення

Сам факт використання ШІ не утворює окремого універсального порушення. Кваліфікується конкретна дія: наприклад, фабрикація або фальсифікація даних, плагіат, приховування відсутності належного внеску, неправомірне використання захищених матеріалів, введення в оману чи порушення встановленої процедури. Правомірне використання ШІ за умови належної перевірки, людського контролю та передбаченого правилами розкриття може бути допустимою науковою практикою.

Водночас оприлюднення згенерованого ШІ матеріалу як результату власної академічної діяльності без повідомлення, якщо таке повідомлення вимагається законом або застосовними правилами, може становити окреме порушення. Нерозкрите використання ШІ саме по собі не слід автоматично кваліфікувати як плагіат, фабрикацію чи фальсифікацію. Відповідні категорії та порядок їх розмежування визначено в підрозділі 9.1.

4. **«Якщо використання ШІ розкрито або результат переглянула людина, таке використання завжди є допустимим»**

Роз’яснення

Розкриття забезпечує прозорість, але не виправдовує практику, несумісну з принципами відповідальної науки. Декларація не робить допустимими фабрикацію даних, порушення конфіденційності, неправомірне використання чужих матеріалів або маніпулювання рецензуванням та експертизою. Так само формальне підтвердження людиною не є належним контролем, якщо вона не розуміє отриманого результату, не має можливості його перевірити або фактично не може його змінити чи відхилити. Див. підрозділи 3.1.3 і 3.3.

5. **«Відповідь ШІ можна використовувати як наукове джерело»**

Роз’яснення

Відповідь універсальної системи ШІ зазвичай не є першоджерелом або самостійним доказом наведених у ній тверджень. Система може створювати переконливі, але неточні відомості, недійсні бібліографічні записи, помилкові цитати, формули, статистичні показники, фрагменти коду або правові твердження. Факти й посилання мають перевірятися за першоджерелами, а код, розрахунки, дані та інтерпретації — методами, належними для відповідної дисципліни.

Винятком є ситуація, коли система ШІ або створений нею результат самі є об’єктом дослідження. У такому разі відповідь може становити дослідницький матеріал, але її походження, умови отримання та спосіб аналізу мають бути описані в методології. Див. підрозділи 4.3 і 4.5.

5. **«Будь-яке використання ШІ потрібно публічно декларувати і зберігати всі промпти»**

Роз’яснення

Обсяг прозорості визначається виконаним завданням і його значенням для дослідження.

Звичайна автоматична перевірка правопису, базове форматування та інші функції, які не створюють і не змінюють наукового змісту, зазвичай не потребують окремої декларації, якщо інше не встановлено відповідними правилами. Натомість змістовне створення або перетворення тексту, коду, даних, зображень, аналізу чи інтерпретацій може потребувати публічної декларації, опису в методах, внутрішньої документації або поєднання цих форм.

Універсальної вимоги зберігати чи оприлюднювати всі промпти і повні журнали взаємодії немає. Обсяг документування має відповідати методологічній значущості використання та враховувати конфіденційність, захист даних, інтелектуальну власність і безпеку. Див. підрозділи 4.5–4.6 і Додаток 3.

7. «Популярний, платний або схвалений установою ШІ-сервіс є безпечним для будь-яких даних»

Роз’яснення

Репутація сервісу, платна підписка або його загальне інституційне схвалення не означають, що до нього можна передавати персональні, конфіденційні, неопубліковані, патентно чи безпеково чутливі матеріали. Придатність інструменту оцінюється для конкретного завдання, категорії даних, групи користувачів і середовища використання. Опрацювання захищених матеріалів потребує належної правової підстави, необхідного дозволу та захищеного середовища. Див. підрозділи 4.1 і 8.3.

8. «Якщо автори можуть використовувати ШІ, його так само можуть використовувати рецензенти, експерти й члени комісій»

Роз’яснення

Рецензенти, експерти, редактори та члени комісій працюють із чужими матеріалами, які переважно є конфіденційними, і виконують функції довіреного наукового оцінювання. Тому використання ними ШІ має бути прямо передбачене правилами відповідної процедури або окремо дозволене її організатором. Відсутність прямої заборони не слід тлумачити як дозвіл на передавання рукопису, заявки, рецензії чи інших захищених матеріалів зовнішньому сервісу. Остаточне професійне судження не може бути делеговане ШІ. Див. підрозділи 7.4–7.6.

9. «Детектор ШІ може довести, що роботу створено за допомогою ШІ»

Роз’яснення

Детектори ШІ надають імовірнісну оцінку особливостей тексту, але не встановлюють його автора, фактичний спосіб підготовки, характер людського внеску, умисел або факт порушення. Їх точність залежить від мови, типу й довжини тексту, моделі, способу редагування та інших умов. Дослідження також виявляють хибнопозитивні й хибнонегативні результати та нерівномірний вплив на авторів, які пишуть нерідною англійською мовою.

Відсоток, наведений детектором, не є показником наукової якості, достовірності, оригінальності або доброчесності роботи. Рутинне чи обов’язкове застосування таких систем не рекомендується. Основними предметами оцінювання мають бути зміст роботи, достовірність фактів і джерел, обґрунтованість методології, відповідність висновків доказам та

реальний внесок людини. Результат детектора не може бути єдиною або визначальною підставою для звинувачення, несприятливого рішення чи застосування заходів реагування. Див. підрозділи 9.2–9.5.

Джерела

1. Верховна Рада України. (2025). Про академічну доброчесність: Закон України від 18 грудня 2025 року № 4742-IX. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4742-20#Text

2. European Commission, Directorate-General for Research and Innovation. (2026). Living guidelines on the responsible use of generative AI in research (3rd ed.). https://research-and-innovation.ec.europa.eu/document/download/2b6cf7e5-36ac-41cb-aab5-0d32050143dc_en

3. ALLEA. (2023). The European Code of Conduct for Research Integrity: Revised edition 2023. https://doi.org/10.26356/ECOC

4. Weber-Wulff, D., Anohina-Naumeca, A., Bjelobaba, S., Foltýnek, T., Guerrero-Dib, J., Popoola, O., Šigut, P., & Waddington, L. (2023). Testing of detection tools for AI-generated text. International Journal for Educational Integrity, 19, 26. https://doi.org/10.1007/s40979-023-00146-z

5. Liang, W., Yuksekgonul, M., Mao, Y., Wu, E., & Zou, J. (2023). GPT detectors are biased against non-native English writers. Patterns, 4(7), 100779. https://doi.org/10.1016/j.patter.2023.100779

Додаток 2.
Додатковий глосарій

Цей додаток доповнює базові поняття, наведені в підрозділі 2.1 Рекомендацій. Визначення мають робочий і пояснювальний характер, використовуються для розуміння термінів, поширених у міжнародних документах, науковій літературі та практиці застосування ШІ, і не замінюють визначень, установлених законодавством.

Термін	Робоче визначення для цих Рекомендацій
Матеріал, створений за допомогою ШІ (AI-assisted content)	Текст, код, зображення, модель, набір даних або інший матеріал, під час підготовки чи перетворення якого ШІ виконував одне або кілька допоміжних завдань, тоді як людина визначала мету, здійснювала науково значущі вибори, перевіряла результат і брала відповідальність за кінцевий матеріал. Зарахування матеріалу до створеного за допомогою ШІ не визначається механічним співвідношенням «людського» і «машинного» тексту. Значення мають конкретні виконані завдання, реальний внесок людини, перевірка та спосіб включення результату до роботи.
Атрибуція використання ШІ	Термін, який у частині настанов і публікацій використовується для позначення повідомлення про застосування ШІ та його роль у створенні матеріалу. У Рекомендаціях для цього використовується точніше й ширше поняття **«розкриття використання ШІ»**, визначене в підрозділі 2.1. Таке розкриття не є визнанням ШІ автором, співавтором або джерелом наукового твердження.
Високоризикове використання ШІ	Узагальнений термін для позначення способу використання ШІ, можливі наслідки якого за своєю імовірністю, тяжкістю, масштабом або необоротністю потребують посилених запобіжників. У цих Рекомендаціях він не утворює окремого режиму: залежно від можливості зменшення ризику відповідна практика належить до використання за визначених умов і запобіжників або до використання, несумісного з принципами відповідальної науки. Цей термін також не слід автоматично ототожнювати з юридичною категорією «система ШІ високого ризику», установленою Актом ЄС про штучний інтелект для визначених систем і сфер застосування.

З більшою кількістю термінів у сфері ШІ можна ознайомитися в Словнику термінів у сфері штучного інтелекту.

Джерела

1. National Institute of Standards and Technology. (2024). Artificial Intelligence Risk Management Framework: Generative Artificial Intelligence Profile (NIST AI 600-1). https://doi.org/10.6028/NIST.AI.600-1

2. European Parliament and Council of the European Union. (2024). Regulation (EU) 2024/1689 laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act). https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj

3. Міністерство цифрової трансформації України. (2026). Словник термінів у сфері штучного інтелекту. https://thedigital.gov.ua/news/technologies/hovoryty-odniyeiu-movoiu-z-tekhnolohiiamy-onovyly-natsionalnyy-slovnyk-terminiv-zi-shtuchnoho-intelektu

Додаток 3.

Розкриття використання штучного інтелекту в наукових публікаціях і кваліфікаційних роботах

Цей додаток конкретизує підхід до розкриття використання ШІ, визначений у підрозділі 4.6 Рекомендацій, та пропонує орієнтовну форму декларації за таксономією GAIDeT.

Використання систем штучного інтелекту в науковій діяльності саме по собі не є порушенням дослідницької або академічної доброчесності. Неповне розкриття, порушення конкретної політики та порушення доброчесності не є тотожними. Порушення доброчесності виникає тоді, коли ШІ використовується як засіб фабрикації чи фальсифікації результатів, плагіату, приховування відсутності належного людського внеску, неправомірного використання джерел або навмисного введення в оману. Кваліфікація конкретної дії здійснюється відповідно до розділу 9 цих Рекомендацій.

Розкриття використання ШІ не повинно сприйматися як ознака недостатньої самостійності автора, зниження наукової цінності роботи або підстава для підозри в порушенні. Його метою є забезпечення прозорості, простежуваності, належної оцінки людського внеску та, наскільки це можливо, відтворюваності дослідження. Заклади вищої освіти, наукові установи, видавці та інші учасники наукової екосистеми мають формувати умови, за яких добросовісне повідомлення про використання ШІ не спричиняє необґрунтованої стигматизації. Оцінюванню підлягає не сам факт використання інструменту, а виконане за його допомогою завдання, рівень людського контролю, надійність результату та дотримання відповідних правил.

КОЛИ ВИКОРИСТАННЯ ШІ ПІДЛЯГАЄ РОЗКРИТТЮ

Публічна декларація потрібна, коли ШІ:

- створював, перекладав, перефразовував або узагальнював змістовний науковий текст;
- використовувався для формування дослідницьких питань, гіпотез, аргументації або інших елементів, що істотно вплинули на дизайн чи зміст роботи;
- генерував або модифікував код, дані, таблиці, рисунки, зображення, візуалізації чи інші матеріали, включені до наукового результату;
- здійснював аналіз, класифікацію, моделювання або інтерпретацію, використані під час формулювання результатів чи висновків;
- виконував інші завдання, розкриття яких вимагають правила установи, видавця, журналу, організації, що фінансує дослідження, або іншої компетентної сторони.

Окремої декларації зазвичай не потребує рутинне використання засобів перевірки орфографії та граматики, базового форматування, забезпечення технічної доступності або інших функцій, які не створюють, не перекладають і не змінюють змістовний матеріал, якщо інше не передбачено відповідними правилами.

МІСЦЕ РОЗМІЩЕННЯ ДЕКЛАРАЦІЇ

Декларацію доцільно подавати в окремому розділі наукової публікації або кваліфікаційної роботи, наприклад «Декларація про використання штучного інтелекту». Конкретне місце її розміщення визначається форматом роботи та правилами установи, видавця або журналу.

Якщо ШІ був об'єктом дослідження, складником дослідницького методу або безпосередньо використовувався для отримання, оброблення, аналізу чи інтерпретації результатів, відповідні відомості також наводяться в розділі «Методи». Такий опис має бути достатнім для оцінювання методологічної коректності, надійності й відтворюваності виконаних процедур. Загальна декларація про факт використання ШІ не замінює опису в методах.

АВТОРСТВО І ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Системи ШІ не можуть зазначатися як автори, співавтори, наукові керівники, рецензенти або інші суб'єкти наукової відповідальності. Вони не здатні брати етичні зобов'язання, підтверджувати остаточну версію роботи, заявляти про конфлікт інтересів або відповідати за помилки, порушення авторського права чи доброчесності.

Усі рішення щодо дизайну дослідження, змісту, джерел, методології, інтерпретації результатів, висновків і подання роботи залишаються відповідальністю людини. Розкриття використання ШІ не звільняє автора від перевірки результатів і не замінює цитування першоджерел.

ЗАСТОСУВАННЯ GAIDET

Для уніфікації публічного розкриття рекомендовано застосовувати GAIDeT — Generative AI Delegation Taxonomy. GAIDeT дає змогу повідомляти не про абстрактний факт «використання ШІ», а про конкретні завдання, делеговані системі генеративного ШІ за людського нагляду.

Таксономія **GAIDeT** охоплює такі етапи (макрорівні) і завдання (мікрорівні):

Макрорівень	Мікрорівень
Концептуалізація	Генерування ідей Визначення мети дослідження Формулювання дослідницьких питань і гіпотез Оцінювання здійсненності та ризиків Попереднє тестування гіпотез на основі симуляцій або автоматизованого моделювання
Огляд літератури	Пошук і систематизація літератури Написання огляду літератури Аналіз ринкових тенденцій та/або патентного середовища Оцінювання новизни дослідження та виявлення прогалин на основі огляду літератури
Методологія	Розроблення дизайну дослідження Розроблення експериментальних або дослідницьких протоколів Вибір методів дослідження
Розроблення програмного забезпечення та автоматизація	Генерування коду Оптимізація коду Автоматизація процесів Створення алгоритмів для аналізу даних
Керування даними	Збирання даних Валідація — оцінювання якості та надійності даних Очищення даних — виявлення та усунення пропусків і аномальних даних Курація та організація даних Аналіз даних Візуалізація Перевірка відтворюваності

Макрорівень	Мікрорівень
Написання й редагування	Генерування тексту Вичитування та редагування Резюмування тексту Формулювання висновків Адаптація та коригування емоційного тону Переклад Реформатування — автоматичне адаптування тексту, посилань і оформлення до вимог журналу або видавця Підготовка пресрелізів і матеріалів для популяризації — автоматичне адаптування стислого викладу результатів дослідження для різних аудиторій
Етичний аналіз	Аналіз упередженості та оцінювання потенційної дискримінації Аналіз етичних ризиків Моніторинг дотримання етичних стандартів Моніторинг конфіденційності даних
Нагляд і керівництво	Оцінювання якості — аналіз методологічної надійності, валідності результатів і повноти опрацювання дослідницьких питань Виявлення тенденцій Визначення обмежень Рекомендації — пропозиції щодо практичного застосування результатів, удосконалення методології або напрямів подальших досліджень Підтримка публікації — підготовка супровідних листів і відповідей на зауваження рецензентів, забезпечення відповідності вимогам журналу

У межах кожного етапу зазначаються конкретні делеговані завдання, наприклад генерування ідей, пошук і систематизація літератури, вибір методів, генерування коду, очищення або аналіз даних, візуалізація, переклад, резюмування чи редагування тексту.

Декларація за GAIDeT має містити:

- особу або колектив, які делегували завдання;
- назву системи генеративного ШІ та її версію, якщо вона відома;
- етап роботи;
- конкретні делеговані завдання;
- підтвердження людського нагляду;
- за потреби — стислий додатковий коментар;
- підтвердження відповідальності автора або колективу авторів.

GAIDeT фіксує делегування завдань, але не визначає допустимість використання ШІ, не засвідчує якість отриманого результату та не замінює опису методів або внутрішньої документації.

РЕКОМЕНДОВАНА ФОРМА ДЕКЛАРАЦІЇ ЗА GAIDET

Декларація про використання генеративного ШІ

Автор(и) повідомляє(ють) про використання [назва системи, модель або версія за наявності] під час дослідження та підготовки цієї роботи. Відповідно до таксономії GAIDeT системі генеративного ШІ за повного людського нагляду було делеговано такі завдання:

- [етап GAIDeT — конкретне завдання];
- [етап GAIDeT — конкретне завдання];
- [етап GAIDeT — конкретне завдання].

[За потреби: короткий коментар щодо характеру використання, перевірки або включення результату до роботи.]

Остаточні рішення та повну відповідальність за зміст, достовірність, оригінальність, належне цитування джерел і висновки роботи несуть автор(и). Система генеративного ШІ не є автором і не несе відповідальності за кінцевий результат.

Декларацію подав(ла): [ім’я відповідального автора / колективна відповідальність].

Для підготовки декларації можна використовувати відкритий Генератор декларації GAIDeT. Згенерований текст слід перевірити й за потреби доповнити відповідно до характеру роботи та вимог установи або видавця.

ІНШІ РАМКИ РОЗКРИТТЯ

GAIDeT є основною рекомендованою, але не єдиною прийнятною формою. Можуть застосовуватися інші рамки, якщо вони дають змогу встановити використану систему, конкретні завдання, роль людини та відповідальність за кінцевий результат.

До додаткових орієнтирів належать NIST AI Use Taxonomy, яка класифікує внесок системи ШІ через типи діяльності та очікувані результати; AID Framework, що пропонує структуровану декларацію за етапами дослідження, написання й адміністрування проєкту; а також GAMER — спеціалізований контрольний перелік для звітування про використання генеративного ШІ в медичних дослідженнях. Рекомендації ICMJE і WAME визначають загальні вимоги щодо авторства, прозорості, людської відповідальності та захисту конфіденційності в науковому видавничому процесі. Ці рамки мають різне призначення і не є взаємозамінними. Вони можуть застосовуватися замість GAIDeT або разом із нею, якщо дають змогу встановити використану систему, конкретні виконані завдання, характер людського нагляду та відповідальність за кінцевий результат. Водночас GAIDeT безпосередніше пов’язує використання генеративного ШІ з конкретними етапами й завданнями наукового дослідження та підготовки публікації. Візуальні позначки, скорочені маркування або автоматично сформовані повідомлення можуть доповнювати, але не повинні замінювати змістовну текстову декларацію. Читач повинен мати змогу зрозуміти не лише те, що ШІ використовувався, а й що саме йому було делеговано та хто відповідає за кінцевий результат.

Нормалізація відкритого повідомлення про використання ШІ є важливою передумовою відповідальної науки. Декларація має стати звичним елементом наукової комунікації, а не сигналом для автоматичної підозри або посиленого контролю.

Джерела

1. Suchikova, Y., Tsybuliak, N., Teixeira da Silva, J. A., & Nazarovets, S. (2026). GAIDeT (Generative AI Delegation Taxonomy): A taxonomy for humans to delegate tasks to generative artificial intelligence in scientific research and publishing. Accountability in Research, 33(3). https://doi.org/10.1080/08989621.2025.2544331

2. Suchikova, Y., & Tsybuliak, N. (2025). The Purity Myth: Why Stigmatizing GAI in Academic Writing Is Harmful. Science Communication, 47(5), 753–761. https://doi.org/10.1177/10755470241313233

3. European Commission. (2026). Living guidelines on the responsible use of generative AI in research (3rd version, May 2026). https://research-and-innovation.ec.europa.eu/news/all-research-and-innovation-news/updated-era-living-guidelines-responsible-use-generative-ai-research-2026-05-08_en

4. International Committee of Medical Journal Editors. (2025). Recommendations for the Conduct, Reporting, Editing, and Publication of Scholarly Work in Medical Journals: Use of Artificial Intelligence in Publishing. https://www.icmje.org/recommendations/browse/artificial-intelligence/

5. Committee on Publication Ethics. (2023). Authorship and AI tools: COPE position statement. https://doi.org/10.24318/cCVRZBms

6. Theofanos, M. F., Choong, Y.-Y., & Jensen, T. (2024). AI Use Taxonomy: A Human-Centered Approach. NIST AI 200-1. https://doi.org/10.6028/NIST.AI.200-1

7. Weaver, K. D. (2024). The Artificial Intelligence Disclosure (AID) Framework: An introduction. College & Research Libraries News, 85(10), 407–411. https://doi.org/10.5860/crln.85.10.407

8. Luo, X., Tham, Y. C., Giuffrè, M., et al. (2025). Reporting guideline for the use of Generative Artificial intelligence tools in MEdical Research: The GAMER Statement. BMJ Evidence-Based Medicine, 30(6), 390–400. https://doi.org/10.1136/bmjebm-2025-113825

9. Zielinski, C., Winker, M. A., Aggarwal, R., et al. (2023). Chatbots, generative AI, and scholarly manuscripts: WAME recommendations on chatbots and generative artificial intelligence in relation to scholarly publications. Colombia Medica, 54(3), e1015868. https://doi.org/10.25100/cm.v54i3.5868